

116

UTAZ
LELE

Ex oblatione Reverendi
Dni Malnafi

Haáz Rezső Múzeum
Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

L. D. F. W. Ref. in
Cenew Venus ub. Lenz.
Pro. Michaelis Fugeshi
et D. Ty. J. F. J. 1405

Haáz Rezső
Tudományos Könyvtár
Székelyudvarhely

3554
726
UTAZÓ
LÉLEK,

AZ AZ:

SZÉLLYEL-JÁRÓ GÖNDOLATI
EGY OLLYAN LÉLEKNEK,

K I

AZ EMBEREKNEK TÁRSASÁGÁT
EGY KEVÉSSÉ EL-HAGYVÁN,
FEL-REPÜLT A' NAPHOZ.

ÉS AZZALEGYGYÜTT
A' VILÁGNAK BIZONYOS RÉSZÉT
BÉ - JÁRVÁN,

UTAZÁSÁRÓL SZÁMOT AD

GÖBÖL GÁSPÁR

KETSK. PRÉD. ÁLTAL.

PESTEN

NYOMTATTATOTT TRATTNER' BETŰIVEL.

Quas ego te tentas, & quantā per aequora vecor
Accipio! — — — —

VIRG. AEN. L. VI.

Oh SOL! qui tibi creditum

Debes hunc comitem, finibus Hunnicis

Reddas incolumem, precor,

Et servas animae dimidium meae.

Imitat. Horat. Carm. L. I. Odes III.

986

JO - AKARÓ OLVASÓ!

HOGY az Emberi Lélek a' Világot bé-
kerüllye, abban nintsen femmi lehetetlen-
ség: szinte úgy, mint abban, hogy az
Ember az egész földet bé-kerüllye; melyre
már sok példák vagynak. De hogy ez
a' Lélek, azon módon kerülte légyen
bé a' Világnak nagy részét, a' mint mond-
ja: ezt azért hiheted-e, hogy az ő Ta-
pasztalásiról tett le-írással, igen nagy
hitelt szerez magának. Mert valaniit
mond, hogy látott, ugyan azokat mondják
mások-is, a' kik testestől lelkestől meg-járták
azokat az Országokat, a' melyeket ő lá-
tott. Sőt olyan nagy meg-egygyezés va-
gyon az ő beszéde, 's azoknak beszédek
között, hogy talám még kételkedni is
lehetne felőle, ha vallyon volt-e ő csak
egy lépésnyire is kívül a' szobáján; és
vallyon nem csak a' más valóságos uta-
zóknak tapasztalásokat tette-e, a' maga
gondolkozásiának materiájává. Akármint

van a' dolog, meg lehet jegyezni ebben a' Lélekben ezeket:

I. Hogy ez, valóságos Magyar Embernek a' Lelke. Meg-tetfzik ez, mind a' Magyar Nemzethez való nagy indúlattyából; mind az ő Beszédének folyásából. Az ő Beszédének folyásából láthatni, hogy ő a' Magyar nyelvet, a' téjjel egygyütt bé-fizvta, nem nagy korában tanulta, valóságos Magyarok között gyakorlotta; nem olyanok között, kiknek fele része egy Nemzet, a' másik, más: úgy hogy, ha egymást meg akarják érteni Magyar-Országban, más harmadik nyelvet kell fel vennie, tudni-illik, a' Deákot. Nem tsuda, ha az ilyenek között tiszta Magyarsággal nem beszéllenek még azok is, a' kik különben született Magyarok voltak. Nem ilyen helyen tanulják a' Magyarságot azok, a' kik a' született Frantzia ZAYROKAT is olly szép Magyar ruhákba öltöztetik, hogy a' Frantzia ruhájok, tsak annyival illik ő nékiek jobban, hogy azt egészen a' testekhez szabták, ezt pedig a' már egészen készen lévő ruhához alkalmaztatták.

Vagynak ollyan Magyarok, a' kiknek gondolkozáfaik, bátran el-mennének fokfzor, az Olasz, Német, Frantzia, és Anglus gondolatok között: 's még is azoknak minden erejek és szépségek elvész az ő szájokban, 's pennájok alatt. Oka ennek ez; mert az ő nyelveket, a' melly leg-szebb a' maga természetében, azoknak a' nyelveknek esetekhez akarják alkalmaztatni, a' mellyek közönségeffen ki-pallérozott nyelveknek méltán tartattanak. Mellyből osztán a' lesz, hogy a' Magyarságot fokfzor meg-eröltetik, fokfzor kezét lábát ki-tekerik, érthetetlené, 's esmérletlenné tetfzik.

Azt lehet észre venni ennek a' Léleknek Beszédéből, hogy, ha az ő gondolati fel nem érték is, az elmésebb Nemzetségbéli Lelkeknek gondolkozáfaiknak fellengőségeket: de tsak ugyan, a' mit ő ki gondolt, egész erőben, 's azomban erőltetés nélkül ki-is tett. Biztattyá hát magát azzal, hogy ha szinte válogatott gondolattal nem is, de tiszta, és érthető Magyarságával, Nemes Nemzetének jó kedvét meg-nyeri.

Meg - tesszik továbbá, hogy ez a' Lélek valóságos Magyar Embernek a' Lelke, a' Magyar Nemzethez való nagy indulattyaóól. Akárhól jár ő: soha az ő Hazájához való szívetetét le nem vetkezi. Tsak el-tűrtetheti magát, míg a' tenger felett repdes. De mihelyt ki-ér a' száraz-ra; mihelyt embereket lát; ezek mind-járt ki-űtik farkából az ő halgatását; már azután, fél szemmel az alatta lévő Ország-got, fél szemmel kedves Hazáját nézi. Sőt fokszor mintegy magán kívül ragad-tatván, nem állhattya, hogy az ő Hazájának dolgait, azoknak az Országoknak, 's Tartományoknak dolgaik közzé ne elegyítse, a' mellyek felett jár.

2. Meg lehet jegyezni ezen Lélek-ben, hogy ő magában is együgyű lévén: igen szereti az együgyűséget minden dol-gokban. Nem az olyan együgyűséget, a' mellyet alacsonyyságnak lehet mondani; a' melly fokakat arra vesz, hogy fokszor olyan alá való dolgo-at mernek közön-ségesé tenni, a' mellyeket, ha tudna is valaki, még is el-kellene felejtteni; fokszor olly bárdolatlan, paraszt, sőt motskos, a' szemérmetség, és gyomor ellen- való

szóllásokkal élnek; hogy vagy igen tsen-des, és magán erőszakot tenni tudónak, vagy semmivel nem gondolónak kell lenni az olyan Olvasónak, a' ki bo-tránkozás nélkül olvashattya őket.

Az olyan együgyűséget szereti ez a' Lélek, a' mellyben nintsen semmi felesleg való pompa, tziaraság: hanem minden dolog a' maga természetéhez illendő szinben adattatik-elő. Az ilyen együgyűség hasznos, és díszes: e' tet-szik ennek a' Léleknek. A' szóllások-nak külömbkülömb-fele tekervényeiben álló bújálkodást, mint minden haszon nélkül való ékeséget, gyomorból utállja.

Innét vagy on az, hogy mikor ez a' Lélek meg - határozta magában, hogy Nemes Hazájának szímet adjon az ő utazásáról, még pedig versekben; 's én-nékem, mint leg-bizottabb Baráttjának 's Felemásának, e' felől való szándé-kát meg - jelentette, azt kértem tőle, hogy mitsoda Versek a' nemét vá-lasztja magának: ő mosolyogva azt feleli: Tudom hová tzelezol — — Haldd

meg az én értelmemet. Vagynak régi, vagynak újabb Vers - írásnak módjai. A' régiek között, leg - jobban illenék az én tzelomhoz, a' négy sorból álló, 's négy helyen egyformán végeződő Vers neme. De minthogy ifjabb koromban tapasztaltam, hogy tellyes lehetetlenség, az ilyen forma versekben el - kerülni a' fzo - szaporitást: ezt a' Vers nemét éppen nem szeretem ebben az időben, a' mellyben mind az időt, mind a' beszédet, nagyon meg kell kémélni, mint minden egyéb dolgokat is.

Vagynak az újabbak között olyanok, a' kik ezt a' Vers írást orvosolni akarván, két sort el-hagynak a' Versből: de azomban, igen szoros határok közé r. kesztik a' meg - hagyott két sort. Mert az ő Verseikben, nem csak minden sornak két egyforma hangzásának kell lenni: hanem azonn kívül, minden betűn meg - mértt lépéssel kell fántikálni. Ez mennyire meg-szorítja az elmének szabad gondolatit, akárki által láttya. Hagyom hát a' Versnek ezt a' nemét is, ama' ritka ajándékkal

biró Gyöngyösi-eknek, kiknek Poétai ereikben folyó Pegázusnak vize, olly sebes és erős mozgást ad a' gondolatoknak, hogy ezek, az ő leg-szorosabb köteleik között-is, nem jutnak arra a' boldogtalanfagra, hogy az ő érthetőségeket fel kellyen ő nékiek áldozni, a' fület tsiklandoztató egyforma hangzásnak, vagy a' módos, és regulás fántaságnak.

Annyival inkább nem akarom az én Gondolkozásaimat a' régi Görög és Deák Verseknek, külömbkülömb - féle lábakon ugráló formáikban önteni. Tisztelem azokat, a' kiknek erre, mind idejek, mind kedvek vagyon. Ezt az egygyet kérem Nemzetemnek képében ő tolek, hogy mind azokat gorombáknak ne tartfák, a' kik az ő képzelődéseiknek tsudálatos fellengőségeket utól nem érik, vagy az ő verseiknek mesterfészes ugrálásokban álló szépségeket által nem láttyak, következésképpen, illendőül nem betsülik. Nem mind gorombák azok, a' kik a' Stajer vagy Menüet tántzot járó lábáknak regulás mesterseégeknél, jobban szeretik a' szép magyar, és regulás tántzot

járókat nézni. *Trabit sua quemque voluptas.*

En csak a' közép utat választom. Az én Versemnek fora lesz kettő, és ugyan annyi egyforma hangzások. Nem szégyenlem ezt a' hasznos együgyűséget; a' mellyet nem csak Nemes Nemzetemben lévő fok Tudósok, kik a' Parnaszfuszusnak felső Táblájához illenek, már egy kevés időtől fogva gyakorolnak: hanem a' más tudós Nemzetsegeknek is, ditsőséges koszorút nyert Poétái, meg-nemesítettek; kik az ilyen Verseknek szárnyain, a' Pindus Hegyének tetejére olly magasan fel-repültek, hogy nem csak az én tántorgó lábaim őket utól nem érhetik, de gyenge szemeim is, a' völgynek mélységéről alig sájdithatták.

Igen fokot tesz előttem az, a' mit meg-jegyez a' Frantzia Nemzetnek egy leg-ditsőségesebb Poétája, a' *Henriadoknak* halhatatlan emlékezetű Szerzője. Ez így szól: Lehet addig Olasz nyelven száz jó verset formálni, még Frantzia nyelven tizet, a' többek között azért: mert az Olasz szók, mind csak

ezen a' négy hangon végeződnek *a, e, i, o.* És így míg a' Frantzia két egyformán végeződő szót talál, addig az Olasz talál hufzat. (*Lettre sur les langues, écrite par de Voltaire à Tovaſi Deodati*) Ha hát Frantzia nyelven nehezebb verset írni, mint Olaszon, azért hogy a' Frantzia nyelvben hét hangon végeződnek a' szók, amabban négy hangon: mennyivel nehezebb lesz ismét Magyar nyelven írni, mint a' Frantzia nyelven is: úgymint a' mellyben, a' szóknak szüksége mellett, hét rövid, és hét hosszú magán hangzó betűk vagynak; a' mellyeknek hangzások, nem lehet a' jó versbe öszve fogni, ha szinte a' betűknek azon formájok, vagy on is. Így p. o. ezeket a' szókat: *Talát, Falat, Elés, Feles* 's a' t. csak az igen vigyázatlan, vagy az igen megszorultt Vers-író fogná egy járomba. Elmennek ugyan, el, egymás mellett a' Magyar versben is néha: de szegre vonnak; a' Frantzia Versnek jármában pedig szépen meg-egyeznek. Ebből én azt látom, hogy e' különben is megszorított nyelvre, káros ollyan jármot

tenni, a' mellyet az Atyák sem hordoztanak, és a' mellyet még a' ki-palérozott nyelvű Frantziák sem hordozhatnának-el. Elég, úgy gondolom, először a' Magyaroknak keresni a' Frantzia Poétákkal való egyenlőséget: azután igyekezhetnek a' Görög és Deák Poétáknak meg-haladásokra.

L'egalité content un Sage

Terminons ainsi le Procez

Quand on est egale aux Francois

Ce n'est pas un mauvais partage. *Ibid.*

A' Böltsek meg-érik az egyenlőséggel

E' Parnassusi per legyen ilyen véggel:

Ha ki a' Frantzia Nemzettel verset fut

Annak örökségül nem leg-rosszabb rész jut,

Végezetre. Meg lehet jegyezni ebben a' Lélekben, hogy ő a' Keresztýén Filozofiának nem csak nem ellensége, hanem kiváltképpen való szerezője. Ertem ezenn a' Filozofián azt a' Böltsefségnek szerezetét, melly minden előre bé-szívott, vagy a' testi érzékenységeitől meg-vakított képzelődé-

sektől üres lévén; helyt ad mind azoknak az Igazságoknak, mellyek, vagy egyenesen magából a' Józan-okofságból, vagy, a' mi ennél hathatósabb, az Isten' ki-jelentetett akarattya, 's beszéde által meg-világosított Józan-okofságból, Igazságoknak lenni meg-esmértetnek. Ezeknek, ez a' munkájok az emberben, hogy a' ki ezek felől önnön magában meg-vagyon győztetve, az, a' Nagy ISTENNEK szent tökéletességeinek, bölts munkáinak tisztelettel való tsudálásokra, és a' maga erköltseinek mindenekben való meg-jobbítására, ezek által hathatósan ösztönöztetik.

Ezeket előre meg-jegyezvén, most csak ez egygyet emlitem, hogy a' ki olvassa ennek a' Léleknek Lefzédeit a' Második Résztől fogva, úgy képzelje magának sokszor, mintha nem ő olvasná azt, hanem onnan fellyül a' nap mellől hallaná ettől a' Lélektől. Így sokat segít magán. Nem külömben azoknak az alatt való jegyzéseknek meg-olvasása által, mellyeket azoknak kedvéért szükség vala fel-tenni, a' kik a' külső Hi-

stóriákban, és a' Természeti Dolgok-
ban nem eléggé jártosok.

Költ Ketskemetén 1785-dik Eszten-
dőben Szent Mihály Havának 19-dik
napján.

ELSŐ RÉSZ.

HARMATOS sugári a' piros Hajnalnak
El-készítették uttyát a' fényes nappalnak.
A' homály, melly addig a' Földet le-zárta,
Szaladt, a' mint a' Nap sugára bé-járta.
Valámit az Ejjel álomba merített:
A' közelítő Nap meg-elevenített.
Ujj lélek, ujj élet jött minden Rendekbe,
Okosok, érzők, és érzéketlenekbe.
Minden a' kék Égnek leg-fényesb tsillagát
Ohajtotta, 's várta a' Napot ő magát.
A' hives Hajnaltól meg-terhesült fű-izál,
Mellyre a' harmatnak drága gyöngye le-izáll,
Egyenes derékkel, fejét sem görbitve,
Tisztelni a' Napot fel vala készítve.
A' levegő-égnek minden madarai,
Kiknek szállást adnak a' fák zöld ágai,
Eftvélyi fekvések módiát változtatták,
Fejek' a' fel-kező Napnak fordították.

A' kik az alacsony föld' színén nyugodtak,
 Arra rendeltetett Strásákat tartottak.
 Kik a' Levegőben fenten repdesnének,
 'Sha látnák a' Napot, menten hirt tennének.
 Hogy, a' mint illenék, azt meg-előzhetsék
 'S elébb, mint az őket, ötet köszönthetsék.
 En pedig még akkor álomban merülve
 Egy fa alatt, a' zöld fűvön el-terülve,
 Még addig nem próbált könnyű pihegével
 Ujjitám testemet a' friss levegővel:
 A' midőn hirtelen efik lassú zengés
 Száz húrú zimbalmot győző száz nyelv pengés
 Itt van! - Itt van! - E' szó füleimet hattya
 'S szíveimből az álmod menten ki-ugrattyá.
 Mi ez? - Gondolkozom, 's fel-vetem szíveimet;
 Sőt talpra állítottam egész szíveimet.
 Hát! (így szóllok) nints-e itt is nyugalom?
 El-érhet-e ide félelem 's fájdalom?
 Hiszem! nints itt ember, kitől kellyen félni;
 E' magánosságban lehet bátran élni
 Hogyha az Emberi Társaság félelmes
 Azért van: mert edgyik másnak veszedelmes,
 Az erős el-nyomja az erőtlenebbet;
 Gazdag, szegény nyeli ama' szegényebbet.
 A' ki a' Törvénynek ki-fel-fogadója.
 Az a' gonoszoknak fokszor pártfogója.
 A' kiktől oltalmat 's segítségét várnak,
 Azok után sirva 's félelemmel járnak;
 De én már ki jövőn az Emberek között,
 'S e' pufztát választám tsendes lakó-helyül

Hogy

Hogy itten senki is nem lévén teremre,
 Elnék tsendes munkám után vig kedvemre.
 A' mit az áldott föld teremne dolgomra:
 Lenne étlem, itom, és ruházatomra.
 Mészze a' pompától, 's mértékletlenségtől,
 Mentlennék az éhség 's akármely szűkségtől.
 Mészze szíveiktől amaz irigyeknek,
 Kikkel társaságok telyes embereknek.
 Ama' két jó barát szent társaságában,
 Lelkemnek testemben való lakásában,
 Fel nem háborodó tiszta tsendeséget
 Látnék, míg el-érném az utolsó véget.
 Már ennek is vége! — Mind a' Társaságban
 Félni 's reszketni kell, mind a' pufztaságban!
 Mérges kígyó lappang a' zöld pászint között.
 Farkas bárány-börbe nem egyfőz öltözött.
 Terem a' rossz ott is, a' holott nem vetik,
 Fejem ott is, hol nem gondolnám, kergetik.

Ki vagy a' ki engem lát? Ki vagy ki kergetsz?
 Jöszte közel, véllem szemtől szembe lehetsz.
 Ha jó vagy: így téved én semmit sem félek
 Mert én is úgy, mint te, ártatlanul élek.
 Ha rossz vagy: ártatlan forfomat gondold-meg,
 'S kárttevésre készült kezeidet fogd-meg.
 Vagy, ha már méltatlan vagyok az életre,
 Ölj, vágj, készen lélek mind a' két esetre.
 Ha mind a' pufztaság, mind a' népes Város,
 A' tsendes életnek veszedelmes 's káros;
 Ha ortzám mind egyik mind másik buszittya
 'S meg-untt életem lassú halára fargittya:

B

Mit késsel? fies, jöjj, repülly e' prédára:
Ha már látz, ne halafzd szándékod' fokára.

Néki hevültt szivem bús gondolatokat
Forrván, mint meg-annyi habzó tajtékokat,
Szikrázó szememmel mindent nézek körül,
Ki az, a' ki az én veszélyemnek örül?
Nints senki. — Nem hiszek a' magam szemének.
'S az alatt fülembé ujj hangok jövének.
Ez a' kis madarkák reggeli zengése,
Kiknek torkot nyitott a' Nap' fel-tetfzése.
Ezek mind meg-annyi kémjei valának
A' több madárságnak nyugvó táborának.
Ezeknek szép hangjok vala a' jel-adás,
Hogy már félszkeikben nem lehet maradás.
Itt van a' Nap: szárnyra mindnyájan keljenek,
'S néki módjok szerént köszöntést tégyenek.
Ezt abból néztem-ki; mert, hogy a' zengés lett,
Mindenfelé csak a' fok madár sereglett.
Az éneklők, vidám 's ékes nótájokat,
A' szállók, duplázták fok hangú szavokat.
E' meg-lévén, kiki el-méne helyére,
'S indult napszámjának el-végezésére.

En pedig, a' midőn egyedül maradék,
Elyen gondolatra, 's belzédre fakadék:
Ah! melly veszedelmes az elme játékja,
Ha nints okosságtól vetett tartalékja!
Fél az ember ott is, hol nem fenyegetik,
Nyakra före szalad, a' hol nem kergetik.

A' nevelés szerez fok képezéleket,
A' nagy tudatlanság érleli ezeket.
Mellyek ha majd kiben sűrű vért találnak,
Még az életet is képzelik halálnak.
Sárkányokat látnak a' köd-fellegekben,
Bolyongó lelketet temető helyekben.
Ha hol fok holt test van, 's zsiros párazattya
Meg-gyúl: a' tudatlan nézőt meg-futtattya.
Azt gondollya szegény, hogy ötet késérti;
Holott a' Természet' munkáját nem érti.

Eppen illy dolog az, a' mi rajtam esett;
Mert engem fektemben senki nem kerefett.
A' Társaságbéli félelemnek jármát
Vitettem a' pusztába: 's a' tett bennem lármát.
Még a' madár-szó is engem meg-rettentett:
Mivel félelmesé a' képzelődés tett.
A' fok örvendező szárnyok harfogása
Ugy tetfzett, mint pallos, puska tsattogása.
De hogy majd fel-hevültt vérem tsendesedett,
'S az okosság bennem ekképp' erősedett,
Már akkor nem láttam okot félelemre,
Hanem meg-ujjító 's frissítő öröme.
Jött a' Nap, 's nékem is a' szemembe ödlött,
Belém annyi kedvet, mint felém fúgárt, lött.
Ah! (mondék) Természet bölts 's remek munkája!
Te! a' Világosság tárház 's kamarája!
Ally-meg egy kevésé, tartóztasd magadat,
Függeszd-fel, ha lehet, el-kezdett utadat.
Ally-meg ágyas-házad' meg-nyíltt ajtajában
Völegény! utánnad nyögnek a' szobában.

A' mennyin kívánnák látni fzemélyedet
 Elöl: hátul annyin írják el-mentedet.
 Vagy ha már ezekre vízfíza nem tekintesz;
 'S mindent az előre-nézésre így intesz:
 Ally-meg te magadért, hadd nézzék szépséged
 Tovább, és tsudállyák tovább ékecséged".

Mi vagy Te oh! szép Nap? hol vetted magadat?
 Ki határozta-meg fel-költöd 's nyugtadat?
 Ki az? a' ki téged a' világossággal
 Fel-övedzett, mintegy aranyos ruhával?
 Ki adta te beléd azt a' melegséget,
 A' melly mindenekben szül élelvenséget?
 Ez, még a' Földnek is mély gyomrát bé-járja;
 Ettől, még a' Hold is fényességét várja.
 A' te járáfodnak febes folyamattya
 Olly, mint a' repülő elme' gondolattya,
 Melly bátor bé vagy on rekesztve egy várban,
 De meg-fut hirtelen mindent e' Világban.
 Most az Eg leg-felsőbb tsillagit vizsgállya;
 'S majd a' feneketlen vizeket ufzkállya.
 A' te testedet is mérő-lántzra veti,
 'S meg-mondja e' földről, mi a' kerületi a).

a) A' tudós Anaxagorásnak a' Görögök oltárt
 építettek azért, hogy őket meg-tanította arra,
 hogy a' Nap nagyobb az ő Peloponnészfok-
 nál. De a' máj Természet-visgálók, magát
 tennék azt kötalak közzé, mint eszelőst, a'
 ki a' Napot az egész Földnél is küllebbnek
 tanítaná. Többnyire úgy határozzák meg a'

Söt tsak egy fúgarod' ugy fel-hafogattya,
 Hány színlegyen bennehogynyilvánláltattya b)
 Tudja, melly nagy légyen annak sebefsége c).
 'S hogy lehet minden test más más színűlege d).

máiak, hogy a' Nap mintegy tíz száz ezer-
 fzer, vagy, egy milliommfzor nagyobb a' mi
 egész Földünknel.

b) A' Napnak minden fúgarát, hét egymás-
 tól különbözö színekre lehet fel-hafogatni
 az a' végre készítettett üveg (prisma) által.
 Ezek a' színek a' sugárban, mind egymáson
 fekszenek, 's egyik a' másikat mintegy el-
 fedezi; de az említett üveg, egyiket a' má-
 siktól el-választja, és mindeniket a' maga
 valóságos színében mutatja. Ezt lehet némi-
 némüképpen tapasztalni a' szivárványon és
 a' harmaton.

c) Ha az ágyú golyóbis ollyan sebességgel men-
 ne hűzzen öt esztendeig, a' millyen sebessé-
 ge vagy on akkor, a' mikor ki-lövettetik
 úgy érhetne-el a' Naphoz. Melly ki-mond-
 hatatlan sebességnek kell hát annak lenni,
 mellyel a' Napból ki-lövetett sugárok a' Föld
 felé jönnek: úgymint a' mellyek, Newtonnak
 mértéke fzerént, heted-fél minuta alatt ide
 érnek. Lettre sur l'Optique de Mr. Newton
 par de Voltaire.

d) A' színt okozzák a' testben azok az apró
 lyukatskák, mellyek a' testben vagynak. A'
 mitsodás szín bé-veheti magát ezen lyukats-
 kákba, ollyan színű lesz a' test. Mert ezek a'

Hogy huzod magadhoz minden Tsillagidat,
Mint el-válthatatlan útas társaidat. e).
Hogy vagy igen mélyszé el ne távozzanak,
Vagy közelebb, mint kell, hozzád ne járjanak.
Hanem hogy meg-tartsák azt a' nagy mértéket,
Mellyet a' TEREMTŐ ö eleikbe tett.
Mind ezt az emberi értelem vizsgálja,
'S ellen-mondhatatlan okokkal próbálja.
Igy adja mennyei tűz eredetének
Jelét, 's halhatatlan nagy Természetének.
Igy mutatja azt meg-hogy csak attól függhet,
A' ki volt, van, lesz, 's hogy ne legyen nem lehet
A' ki ád mindennek mind léteit mind mozgást
'S mindenben meg-tartja a' leg-főbb országlást.
Kivált az olly nemes teremtetett dolgokon,
Kik hasonlatosok ö hozzá fok okon.

Te is, oh fényes Nap! vagy ennek munkája,
Lettél, a' mikoron szállott az ö szája.
Ez indított el téged ma is a' futásra,
'S bizonyos határt mér fel-kelés 's nyugvásra.
Mellyet által-hágni nem lehet tenéked;
Mert a' Mindenható' keze tartja féked'.

színek látzanak - ki a' lyukatskákból; a' többi szín vizsgálja-verődik a' te stől, mint a' lapta a' kötől vagy fától. u. ott.

e) Ezek a' Plánéták, vagy Bujdosó Tsillagok mellyek a' mi Földünkhöz tartoznak.

Menny hát, fies, kövesd, végezzed utadat-
'S azoknak, kik várnak mutasd-meg magadat.
En pedig, a' mivel lehetős, követlek;
Mert, mint az Igazság példáját, fzeretlek.

Vastag, földből való testem! te itt maradj;
Nem lehet a' Nappal hogy veriet fufs 's szaladj.
Te pedig, Mennyei Tűznek részetskéje,
Halhatatlan lelkem' gondoló elméje,
Repülly a' Nap után, egész szabadlággal
'Sa' mit ö lát: te azt vizsgál gondofsággal.
Ha ö néki szabad mindeneket nézni:
Néked illik, főt kell, mufrára idézni.
A' jót és a' roszszat ö egyaránt látta,
Rútra, szépre fénnét egy formán botsáttya.
Mert ö nem tud köztök külömbféget tenni.
Másként is ezeknek éppen így kell lenni.
Mivel a' Mennyei ATYÁT így példázza
Ki jókra, roszszakra javait raházza.
De te, nem csak láthatz, hanem itélhetz is
Külombféget a' jó, 's a' rosz közt tehetz is,
Hogy így ezt el-kerüld, amazzt fel kereffed,
'S boldoguláfsodra meg is szerezheszed.
Ez egy vége van a' Józan-okofságnak;
Ez egy uttya van a' kívánt boldoglágnak.
Repülly hát én elmém! fellyebb a' Nap felé,
'S az ö nagy útiába erefzkedjél belé.
Lás, hally, vizsgálly mindent, 's jegyezz-fel
magadnak;
És mindenről számot adj végén utádnak.
De hogy el ne maradj csak az olly dolgokat
Vigáld; mellyek önként fel-adják magokat.

MÁSODIK RÉSZ.

A' Jeges Tengerről.

MINT a' kerek abronts minden pontotskája
 Egymásból függ, ha nints sohol is tsorbája.
 Akár kezed huzzad annak kerületén,
 Akár a' mozogjon 's kezed állyon helyén:
 Végre azt a' pontot csak ugyan elérted,
 Honnét az abrontsot leg-először mérted.
 Így van a' Napnak is felettünk forgása,
 Így megy véghez húsz 's négy óras utazása.
 Megy-e a' Nap, vagy nem? most azt nem vizsgálom
 Álljon ő, és a' Föld forduljon: egy nálom.
 Mivel a' melly véget magamuál fel-tettem
 En, azt mind két féle módon elérhettem.
 Valami a' Napnak magát meg-mutatta,
 Színét semmi tölem el-nem titkolhatta.

A' Földet nyelni kész, de le-zártt tengerek,
 Kiknek a' szelekkel örökös a' perek;
 (Mert a' Termézetnek ez áldott törvénye,
 Hogy a' tengereknek mélységes örvénye
 A' forgó szeleknek vettessék alája,
 'S így a' meg-oshadás ne férjen hozzája)
 A' tengerek, mondom, először látíztak,
 Mint a' rájuk feküdt szelekkel hartzoltak.
 Rettentő ütközet! én meszfziről néztem,
 Még is egy félelmem' másikkal tetéztem.

Hogy jött minden felől a' szél mormolással!
 Hogy rohant és miként küzködött egymással!
 Mindenik, magának kívánt felfőléget,
 Ezért tett az erő ellen dühösséget.
 A' tenger nem tudta, mellyiknek engedjen,
 Mellyik ellen tartsa magát, vagy széllyedjen.

Itt az Északi szél sürü fergeteggel
 Nyomta, 's ostromlotta fagyaló hideggel.
 A' jég-hegyek alatt meg-szakadtt mélységek,
 A' pokol' torkáig erő üregfégek,
 Mellyek a' mint nehéz terkektől tágnak,
 Mérges tajtékzással egymásra omolnak.
 Mint meg nem szelidültt lovak 's elefántok,
 Kik elsőbb magokról mindent földre hánytak,
 Kevélyek; gondolván hogy már mentek léznek:
 Holott ujjabb terhet reájok fel-tésznek.
 Így mikor a' Mélység egy hegyet magáról,
 El-tolt, 's a' fenéig nyomott oldaláról:
 Alig veszt egy kevés pihenést magának,
 Hogy tárgya lesz ujjabb hegyek ostromának.
 Erőszakot szényved; nyög nagy zuhogással;
 Tördeli a' Jeget darabra egymással.
 Mint mikor a' földben öszve verődött bűz
 Meg-gyul, 's ropogással el-sül a' fojtott tűz:
 Ez, az ott levegő eget ketté üti,
 'S edgyik üregfégből másikba kergeti.
 Az, nem talál helyet, hol ki-szélefedjen,
 'S az ötet perelő lángtól menekedjen.
 Majd hát a' szorító Földet meg-renditti,
 'S meg-repedtt oldalán magát ki-repitti.

Ez jó ő magának: de jaj mind azoknak,
 A' kik a' meg-rendült Föld színén lakoznak.
 Reng, rezket, repedez, rohan mind rakásra,
 Valamit az ember készített lakásra.
 Sőt a' hegyeknek is értz fundamentomok,
 Mellyeket fundáltak Mindenható Karok,
 Helyekből egészen fokszor ki-mozdulnak,
 'S az alattok lévő völgyekre omolnak.
 Török és pusztittyák a' kissebb dolgokat,
 A' kik ellenekbe tették ő magokat.

Igy mikor az ölzve verődött hegy-jeget,
 Melly fokszor haladja ezt az alsóbb eget,
 A' meg-busultt örvény magáról le-veri,
 'S rendes állásába magát helyhez-teti.
 Az le-dül, 's egymástól el-váltt oldalai,
 Mint a' felleg-várnak le-omló falai
 A' midön a' kissebb hegyet el-borittyák,
 A' törtt daraboknak számát szaporittyák.
 Tolong -- fikt -- korrog a' fok jég egymáson.
 Még a' Természet is rémtől illy romlálón.

Illyen rettenetes a' Víz ábrázattya
 Mind két felől, hol van a' Föld ormozattya.
 Mints, és nem is lehet olly magát el-szántt sziv,
 Bár fok a' nyeresért száz veszélyel meg-viv:
 Hogy ezen a' részen szerentsét próbálni
 Merjen, 's bátorkodjon ezzel szembe szállni.

Külömben, óh! mit is keresne e' részen?
 A' melly minden jótól fosztva van egészen,
 A' mellyet még maga a' Nap is el-kerül,
 Vagy tsak rajta fénye hajnal formán derül.
 És minelyt elő-jön ezen végső pontja:
 Fordul; 's barátságát e' részízel fel-bontja.

En a' vég tengernek tsak egyikét néztem,
 'S ebből a' másokra ítéletet tettem.
 Azt énnékem látnom éppen nem lehetett,
 Látáfam a' Napnál tovább nem érhetett.
 Ez pedig, a' midön fényét egygyel közli,
 A' másikat akkor éppen el-mellözi.
 Tsak az ott tsillámló Tsillagokra hadja,
 Még futását a' más részen ki-fzaladja.
 Oh! melly rettenetes lehet hát az a' rész,
 A' melly a' napfényből fokáig részt nem vész!
 Tsak tiz 's hat óráig nem látni a' Napot,
 Melly nehéz! Hát ekkép töltni hat holnapot?
 Melly keserves lehet az a' nagy éjtszaka,
 A' mellynek hat holnap utánn szakad nyaka.

A' Tengernek ezen két végső részei,
 A' Mindenhatónak erős petsétyei;
 Mellyeket senkinek vagy fel-szakasztani,
 Vagy akármelly mester - kézzel fel-bontani,
 Nem lehet. Az ember úgy vagy on alkotva.
 Hogy minden dolgoktól légyen taníttatva
 Ez a' Föld is (mellynek bizonynyal van vége,
 De olly, mellyet el-zárt az Ur' Böltsesége)

Ez a' Föld, oh Ember! azt adja tudtadra:
 Hogy vég nélkül való hely készült számodra.
 Ennek vagyon vége: de azt nem láthatod.
 Amannak nints: magát de fel-találhatod.
 Vége vagyon ennek: néked is lesz véged.
 Titkos az; az, ez is; légyen észelséged.

HARMADIK RÉSZ.

A' Nagy Tengerről.

ELSŐ SZAKASZ.

E. KÉT vég tenger közt vagyon a' Nap' utja,
 És azt elztendönként egyizer meg is futja.
 Télt, Tavaszt, Nyárt, és Őztt a' sizerént tsinálgat
 A' mint ezenn fellyebb, vagy alább, fétálgat.
 Már itt a' Tenger is nem olyan rettentő,
 Jöllehet hogy itt is tsak ugyan Tenger ő.
 Irigy, állhatatlan, mord, könyörületlen;
 Itt kösziklás, amott ismét feneketlen.
 A' Természet ötét fok szép ritkasággal,
 Még az aranyból is betsesb drágasággal,
 Meg-rakta. Ő ennek hasznát nem veheti,
 Még is azt meg-tartya, valamint teheti.
 Rá fekszik, 's ifzapos sárral bé-mázollya,
 'S ha belől nem lehet, kívül meg-motskollya
 Lopni kell azt tőle; önként semmit sem ád;
 De vigyázz: mert, mikor nem vélnéd, rohan rád.
 A' fő, fül, nyak, kezek, 's lábok ékesege,
 Mellyet az embernek talált kevélysége;
 Oh! melly fokaknak szült reménytelen halált!
 Melly fok gyöngykereső végső veszélyt talál!

E' Tenger az olyan Gazdagnak példája,
 Kinek drága kintstsel rakva a' ládája,
 De ő annak semmi hasznával nem él;
 Még is éjjel nappal a' tolvajoktól fél.
 Egész napokon is azonn gondolkodik,
 Sőt még álmában is azzal álmadozik:
 Hogy lehessen venni, semmit el-nem költvén;
 Jól-lakni, a' hasba eledelt nem töltvén.
 Többjót várhatfz, hidd-el, az irigy tengertől,
 Mint az illy ostoba rút fősvény embertől.
 Mert a' töled csak az olly dolgot sajnálja,
 Melly nélkül testednek nints semmi hibája.
 Lehetfz egészséges, erős, ruhás, és ép,
 Lehetfz szeretetre méltó, ékes, és szép.
 De ez el-nézheti meztelenséged',
 Akkor hizik, hogyha láthattya éhséged'.
 Szegények! az illyen tsudát kerüllvétek,
 A' ki előtt adni halálos nagy vétek.
 Ti pedig, oh! boldog fiak 's örökösök,
 Kiknek szerentséül jutnak illyen ösök,
 Azt a' boldog órát békével várjátok,
 Hogy meg-fogja őket a' rájok szórtt átok.
 Ma'ld a' bé-hunytt szemek előtt vidámsággal,
 Merítek a' sok pénzt egész bátorsággal;
 De a' meddig élnek, őket ne bántsátok;
 Ha gyüölít k is, szemekbe áldjátok.
 Mert fokszor hallani ollyatén dolgokat,
 Hogy az illyen forma nemtelen fiakat,
 A' kik az atyákkal egygyet nem értenek,
 'S meg-mondják, Oh Atyám! ezek nem illenek:

A' meg-busultt atyák éppen meg-tagadják,
 Klástromra vagy földben a' pénzeket hadják.
 Ti, mondom, oh fiak! ezt el-kerüllvétek,
 A' halálnak való főt is betsüllvétek;
 Sőt mikor a' testek már meg-hidegedett,
 'S minden inok erek öszve merevedett:
 Aranyat, ezüstöt, ott ne pengesletek,
 Hogy fel-támad, attól akkor is féljetelek.
 Hanem mennél elébb a' sirba bé-tévén,
 Belől vidám szívvel, kívül gyászba lévén,
 Mennyetek a' vasas el-rejtett ládáknak,
 'S a' fok lakatokkal le-zártt kamaráknak:
 Szabadítátok-ki a' szegény foglyokat,
 'S még meg sem tisztítván penész 's rosdájokat
 Igazítsátok-el mind az ő dolgokra,
 Mennél elébb lehet, hágjátok torkokra.
 Így a' Maradéktól azt a' jót nyerítek,
 Hogy ezt az életet békével élítek.
 Nem kívánnják soha a' ti holtotokat,
 Nem mondják, hogy látnák bár kész firotokat
 Én pedig gyüölvén a' perldőseket,
 Mellyek ostromolni fognak benneteket.
 Itt hagylak, 's hol valék, oda vízfzra térek;
 E' ki-tsapáfról is engedelmet kérek.

MÁSODIK SZAKASZ.

Mondám hogy a' Tenger irigy, 's állhatatlan;
 Irigységét láttad: lásd, melly nyughatatlan.
 Oh! de, hogy iriam -le állhatatlanságát,
 Majd minden órai változandóságát?

Mint az ő fővenyét meg nem számlálhatni:
 Sok változásait így meg nem foghatni.
 Most rendes mozgással színét tsillogtattya,
 Majd mind fenekeستől magát fel-forgattya.
 Most még a' kis hal is kedvére ufzkállya,
 Majd a' Tzet-hal benne helyét nem talállya.
 Keresi az örvényt hogy el-rejtezhessen,
 'S az ötet verdeső habtól mentt leheffen.
 Ez a' Vizi minden állatok Királya,
 Kinek lángot 's tüzet okád vizes szája,
 Bár a' vasat csak úgy tartya, mint a' polyvát,
 Az atzél mint régi redves és rothadt fát;
 Ki sokszor jó kedvből magát meg-fúvallya
 'S a' Tengert egészen azzal fel-forrallya.
 Mikor megy, fejével széles borozdát vág,
 Hátról követi fehér világosság.
 Ha fekszik, rak hafa alá köziklákat,
 'S ezeket úgy tartya mint a' lágy párnákat a).

a) Longinus Pogány Filozofus és Nagy Orátor,
 így szól azon Munkájában, melyet irt a'
 Beszédnek nemes fellengőségéről (Sublimi-
 tas): A' Sídóknak Törvény-adója Mózes, a'
 ki nem közönséges ember volt, igen illen-
 dően gondolkozott az Istennek Nagyságáról,
 és Hatalmaosságáról; és ezekről éppen úgy
 szól, mint illik Azoknak Méltóságokhoz, a'
 midőn így kezdi el az ő Törvényeit: Mon-
 dá az Isten, Légyen Világosság; 's lett. Légyen
 Föld; 's lett. (Longini Tract. de Sublimi
 Cap. 7.) Nagy gonoszság, hogy a' Keresztýé-
 nek között találkoznak olyanok, kik az

Ez

Ez is, mondom, mikor a' Tenger akarja,
 Fél, reszket, 's ha lehet, fejét el-takarja.
 Nem is távozik-el mészze barlangjától
 Tart a' tsendes Tenger' hamar haragjától,
 Mert ez, mennél jobban látszik, hogy tsendesebb:
 Annál inkább lehet majd veszedelmesebb.
 Ha színe egyenlő, mint az üveg kristály,
 Rettegj; mind két kézzel akkor kormányra
 állj.

A' leg nagyobb veszélyt ilyenkor készíti,
 E' kis pihenéssel magát erősíti.
 Meg-érzette hogy jön a' szelek' tábora,
 Es a' fellegeknek menyköves zápora.
 Nézd, már oda távol hogy forr! hogy fakadoz!
 Hogy fejrlik! melly fok habokkal dagadoz!
 Ez, az öszve-tsapott szeleknek munkája,
 'S a' bizonyos veszély hirt-hozó postája.
 Ne várd-bé, eny-helyre vidd hamar hajódat,
 Utazó! vagy fázand el halálra magadat.
 Siefs, mig fel-érnek ama' dühös szelek,
 Kész halált hordoznak a' mellyek ő velek.

egész Szent Írásban nem találunk egyebet
 alatsony gondolatoknál és beszédnél. Olvas-
 sák-meg csak azokat, a' mellyeket találunk a'
 többek között Jóbnak harmincz nyoltzadik,
 's következő részeiben (honnan vétettek,
 azok is, mellyek itten a' Tzethalról mondat-
 nak) 's akkor ditskedjenek, az emberi Eke-
 sen-íróllásnak, a' Szent Írás telett való mélt-
 óságával.

C

Kik bátor egymással mind ellenkeznének,
 De a' te vesztetre öszve-esküdnének.
 'Smintha nem volnának a' szelek elegek.
 Hartzolnak ezekkel ellenek az egek.
 Sűrű fellegekkel magokat bé-fedik,
 A' Nap' fényét hozzád menni nem engedik.
 Dél színben is olyan fetét éjt tsinálnak,
 Melly árnyéka lehet az örök-halálnak.
 Mellyben repdes lángja a' tüzes kénkönek,
 'S rettentő világot tart a' fzenvedőnek.
 A' dördüléseknek izörnyű harfogása.
 Még a' kö-fzivnek is öszve-olvadása.
 Ah! kö-fziv, Ah! értznél erősb emberi fziv!
 Mi az, a' mi téged e' vesztély közzé hív?
 Hát az a' föld, mellyből vettél eredetet,
 Nem adhat-e néked ételt 's öltözetet?
 Mit keresed azt a' haszontalan kintset,
 Mellyre a' Természet tett illy nagy bilintset?
 A' telhetetlenség vihet-e ennyire,
 Hogy fejed' ki-téggyed a' halál' révire?
 Ama' halhatatlan léleknek, mellyel birsz,
 Tsiga-vérért 's gyöngyért fententziát hogy irsz

De jól van. Ha kinek ez élet kelleetlen,
 Az ellen, oh Tenger! légy könyörületlen.
 Törjétek-le Szelek! kevély árbotz-fáit,
 Szaggassátok széllyel öblös vitorláit.
 Állítsátok magát szembe a' Halállal,
 E' minden Királynál hatalmasb Királlyal.
 De magának még is meg-kegyelmezzetek,
 Mint ISTEN' képére, ő rá úgy nézzetek.

Ti, oh! széllyel omlott házoknak deszkái,
 El-törtt hajójoknak rongyollott táblái,
 Vegyétek még egyszer őket vállatokra,
 'S vigyétek a' közzel-lehető partokra.
 Te is, Tenger! ha már magad' meg-boszfultad,
 Hogy ezen ő vizi várokat fel-dultad;
 Parantsolly melletted buzgó habjaidnak,
 Hogy ők neártlanak hódolt foglyaidnak.
 Sőt az olly testet is, kit a' lélek el-hágy,
 Mint ki halhatatlan 's állandóbb Házra vágy,
 Tudd-meg, Tenger! az ÚR számon kéri tőled,
 Lesz olly nap, hogy ki kell mindadni belőled.
 Bár sok ezer része egymástól el-vállyon,
 De szükség, hogy akkor ismét öszve-állyon.
 Az ÚR, a' ki ötet a' földből formálta,
 Hogy kell öszve-rakni részeit, próbálta.
 Ő, a' rothadtt magból mai is teremt búzáit,
 'S sok száz esztendőket meg győző élő-fát
 Ha ezt, a' Természet által véghez viszi:
 Az, meg lesz, ha Maga szolland; hitem hiszi.

E' HIT pótollya-ki elmém rövidségét,
 Azokban, haladják mellyek tehetségét.
 Mindent által-látni, ért'ni, tudni mindent,
 Nem Embert, sem Angyalat; hanem illet ISTENT
 Neyton, ki e' földről minden Eget bé-járt,
 Más: más egy Hottentót, kit egy föld-lyuk
 bé-zárt.
 E' butától, Neyton, de nints olly meszfzire,
 Mint az Angyal lehet ő hozzá mennyire.

De az Angyal Newtont úgy meg nem haladja,
 Mint ISTEN az Angyalt a' mennyire hadja.
 Ha hát Newton tudhat sok olyan dolgokat,
 Mellyek meg-haladják a' Hottentótokat,
 'Sezeknek nem szabad még-is kételkedni,
 'S a' tudós Newtonnal perbe erezkedni:
 BÖLTSEK! ti emberi elmének tsudái!
 Sététes egünknek ragyogó fáklyái!
 Meg engedjük, köztünk világoskodjatok,
 Legyetek nap, hold, 's más fényes tsillagzatok,
 De emberek vagytok, ezt észbe vegyétek,
 A' bölts 's nagy TEREMTŐT velünk tiszteljétek
 Ha mit láttok olyat szava' 's munkájában,
 Melly nem fér elmétek mérféklő lántzában;
 Hihetetlenkedő kevélyek leszték-e?
 Egy fzem port e' Földdel egy latban teszték-e.
 Ha a' nagy böltsefség ennyire vezethet:
 Énnékem kotzkája bátran vakot vethet.
 Inkább legyen kevés tadamánnyal bíró,
 Mint bölts, 's TEREMTŐMET meg-itéző BÍRÓ.
 Kézsőbb vagyok zablát vetni értelmemre,
 Mint gántsot keresni, dolgába, vesztmemre,
 Ha a' miket szólott, avagy tselekedett.
 Nem értem; nem szóllok így: Ez nem lehetett.
 Hitelt adok az UR bizonyos szavának,
 Hiszem bölts 's szent végét minden munkájának
 Bár én annak uttyát 's módját nem láthatom:
 De tudom hitemben meg nem tsalattatom.
 Hitván féreg lévén, ha véle perelnék,
 Örök gyötrelmeket ezzel érdemelnék.

Nagy titok előttem egy leg-kissebb fü-fzál,
 Melly ISTEN szavára terem, nő, és fenn-áll
 Szólyl hát! a' mit mondasz, bizonyosnak hiszem
 Véges értelmemet szódnak foglyul viszem.
 Mondjad: fel támasztod porrá lett testemet:
 Hiszem; bár haladja módja értelmemet.
 Ha könnyeb az Égnek 's a' Földnek el-mulni,
 Mint a' nagy TEREMTŐ' szavának tsonkulni:
 Miért kételkedném ez ígértet felől?
 Ezer a' fok példám erre kívül belől.
 Oh! nem mondom: ISTEN! ezt hogy tselekeszed
 Hiszem; ígértetül mikor egyízer teszed.
 Meg-nézem mi edgyez Szent Természeteddel,
 Vagy mit vihet sz véghez ISTENI kezeddél,
 E' két regulához mért Józan-Okoság,
 A' Hihetelenség ellen kéz orvosság

NEGYEDIK RÉSZ.

Az Egész Tengerről.

A, még gondolatim széllyel repdesének,
 Közel látom végét a' tenger vizének.
 Jut eszembe e' Száz' egy Filozofusa,
 A' Jözan-okofzág' kevély Pátronusa,
Rus szó, mikor egyszer arról kérdeztettnék:
 Miért hogy kotsiban öt' nem szemlélhetnék?
 Így szól: A' Természet' gyönyörűségeit,
 Minden földnek külön külön terméseit
 A' vizsgálly, a' ki uttyát gyalog járja;
 Nem az, a' ki magát a' kotsiba zárja.
 Ugy van. — E' nékem is volt elég káromra,
 Hogy vigyáznom kellett utazó társomra,
 Ez, a' milyen gyorsan haladott mellettem:
 Futását követni kéntelenítetttem.
 Bizom hát más dolgok írását azokra
 Kiknek kedvek vagyon lassúbb járásokra.
 Mennyi a' tengernek hozzfza 's szélefsége a).
 Miért nem pótollyá szélét a' mélysége. b).

a) Némellyek a' Régiebbek Közzül abban az értelembe voltak, hogy a' Tenger két annyi helyen fekszik mint a' száraz Föld. De mióta naponként újabb és újabb szigeteket, 's földeket találhatnak a' Hajókázók: már most

Miért hogy a' Földet nem csak körül-vette,
 Hanem fok helytt magát közbe is szinlette c).

arra hajolnak a' Természet-vísgálók, hogy a' Tenger, nem tsak nem nagyobb, hanem valamivel kisebb is a' Száraznál. (*Ioh. Chrif. Starmii Physica Sect. 1. art. 4. Cap. 11.*)

b) Szinte annyi Viz lehetne a' Tengerben, a' mennyi szükséges a' Földre nézve, úgy is, ha kisebb helyen fektinnék; de azonban mélyebb volna. Nagy bőltsefsége tetfizik mindazáltal a' Természet' Urának abban, hogy a' Tenger' Vizét szélyesen ki-terjesztette. Mert így az ő szélyesen ki terjedő szinéről, fokkal több gözölgés mégyen-fel minden szempillantásonként, mint ugy mehetne, ha szinte annyi viz lenne ugyan benne, de azonban az ő színe keskenyebb lenne. A' Földnek pedig a' kell, hogy a' Tenger bővön gözölgjön; mert ebből lesza' bő elő. (*Derham Theol. Physique Chap. V. p. 66. Note 2.*)

c) Ennek okait igen szépen öszve-fzedve, és mesterfégesen ki-rajzolva, így adja elő T. T. Szönyi Beniamin, Hold-Mező-Vásárhelyi Prédikátor, az ugy nevezett Gyermekes Fiskálájában; a' mellyet mindár által, az idős Magyar Derkámok is nagy gyönyörűséggel olvashatnak.

✱. 3. A' Száraz határt vét a' tengereknek, Tenger határt vét minden föld széleknek Földet a' Tenger mindenütt nyallja
 A' Föld a' Tenger fok helytt bé-sallja,

4. A' Tenger, mint kaptsokkal kötelekkel,
Földhöz köttetett a' folyó vizekkel,
Mellyek abból Föld alatt ki-gyűlnek,
Fellyül pedig mind öfzve kerülnek.
5. Isten a' Földet fok helytt-meg szakasztott
Szük ajtón abba tág Tengert árasztott.
Ezekkel, mint földben vertt szegekkel,
Erős a' Föld a' fok Tengerekkel.
6. A' Föld széleit a' Tenger szélekben
Sűrűn bé-róvt az egész területben.
A' Tengernek is tsipkés szélei
Föld szélekben vertt erős ékei.
7. Így függ e' kettő egy kerek tsomóban,
Semmi nem tartja ezeket valóban;
'S noha természetl különböznek,
De egy máfál még is meg-egyeznek.
8. Mind a' kettőnek egymáson van helye,
Egymáshoz vonzó magnesi ereje.
A' Föld magához a' Tengert vonnya
A' Tengernek Földön van otthonya.
9. A' Földnek semmin való függésének
Semmit nem árt szörnyű nagy terhe ennek;
Mert a' bölts Isten azt tselekedte,
Mind négy részét egy mértékre vette.
10. Ez egyes Mérték van a' nagy részekben
Egy formán nyomnak egymás elleneben
A' Napkeleti Napnyugotival
Egy formán nyom 's Déli Északival
(Lásd a' Második Elmélkedést a' Kerek Földről.)

Hogy van, hogy most félzékét itt szárazon hadja
Túl pedig a' partját szinte meg-haladja? d)

d) Mindennapi tapasztalások ez azoknak, a' kik
a' Tengernek bizonyos részeihez közel laknak,
hogy minden tizenkét óra alatt, a' Tenger
vize fel dagad, és ismét-meg apad. A' Da-
gadása tart többnyire, hat óráig, a' Lappa-
dása ismét más hat óráig. A' dagadása fok
helyeken olly nagy, hogy ha magas partjai
nintsenek, kilentz mértt földnyire ki-önti ma-
gát. 's ismét a' lappedásával, kilenz mértt
földre bé-apad; úgy hogy az utazó hajókat
fokszor szárazon hadja. Így jára Nagy Sán-
dor, mikor az Indus folyó vizén seregével
egygyűlt ment a' tengerre. A' viz el-folyt a'
hajók alól, 's ő Görög lévén nem tudta en-
nek a' tenger részének szokását, hanem az ő
hajóinek meg-akadásokat, arra magyarázván,
hogy az Istenek nem akarják azt, hogy to-
vább mennyen vízfíza teit. (Varenii Georg.
Gen.) Nints mindazáltal a' Tengernek
mindenütt illyen észre vehető dagadása és
lappedása; hanem függ az ő félzékétől. A'
honnét, haszontalanílagot tselekeznek azok,
a' kik az Izrael Népének a' veres tengeren
száraz lábbal lett által-menetelét, nem tsudá-
nak, hanem természeti dologak akarják tar-
tani. Mert egy az, hogy a' Veres tenger-
ről tudjak azt a' mai utazók, hogy annak
semmi részének sints ollyan nagy meg-lappa-
dása, hogy a' Félzékét egészen oda hagyta
(Varenii Geog. Gen.) Más az, hogy ha
Móses tudhatta a' tenger szokását 's úgy merte
néki vinni a' népet : Farahó, 's az ő népe
még jobban tudhatta; ő hát ismér nem mert

De csak hamar ide vízfzra törekedik,
 'S változhatatlanul apad, nevelkedik.
 Ezeket, 's ezekhez hasonló dolgokat
 Hogy érts: hallgasd ama' bölts Tárfaságokat
 Mellyek az Emberi Nem' ditóságára,
 Nézvén a' TEREMTŐ' fő tzéllya 's végére,
 A' Nagy Természetnek titkait vizsgálják,
 'Smindenütt, mindenben az ISTENT találják,
 Ti pedig oh! bátor szivü nagy Buvárok!
 Inkább a' Tengeri mint Földi Polgárok,
 A' kik többet jártok a' mord Viz tetején,
 Mint a' száraz Földnek gyönyörű mezején;
 Vegyétek jól számba amaz állatokat,
 Mellyek a' Tengerben élők világokat.
 Hadd tudjuk, azoknak sok ezer nemei
 Hányf' or többek mint a' Száraz' termései
 Hogy azt, ki a' Tengert markába szorította,
 'S annak kintisével is Földünk' gazdagította,
 Mi, a' kik e' földnek vagyunk csak férgei,
 Imádjuk; hajolván lelkünknek térdei.

volna néki menni; tudván, hogy addig által
 mehet rajta, míg a' tenger vize vízfzra jöve-
 telének ideje ísmét el-jöne.

Ö T Ö D I K R É S Z.

A' S z i g e t e k r ő l.

MINT a' fetét éjjnek komor tekintete,
 A' mellyben bé-borul az Eg' mennyezete,
 Vidám 's örvendetes színt vészén magára,
 A' mikor bé-hattya a' Nap' szép fugára.
 A' Természet fel-kél melly aluvásából.
 Tsendes, de rémittő el-halगतásából.
 Ollyan vólt nékem is nézni a' vizekre
 'S azután bé-látni a' fok szigetekre.
 A' haborus Tenger a' millyen ijjesztő,
 A' Száraz 's a' sziget olly lelket élesztő.
 Ezek nékem annyi olaj-ágok lettek,
 Mennél nagyobb szammal öszve fereglettek.

Ah! ékes Szigetek! úgy nézlek titeket,
 Mint a' falba rakott erős vas pléheket.
 Hogy öszve nem omlik a' Föld' alkotvánnya,
 Hogy azt a' szél's a' hab szertefzét nem hánnya
 Egy részről, ti vagytok a' kik azt tartyátok,
 Mert bástyául néki testetek adjátok.
 Ti szállatok szembe e' nagy ellenséggel,
 Mellynek habja rohan rontó dühösséggel.
 Mint a' vén Oroszlán' meg-tompultt fogai,
 Ollyak általatok a' Tenger' hajjai

Száját hafizontalan a' Föld ellen tátyta,
 Gyengült erejének a' fővény kést gáttya,
 Ha kik a' haboknak lennének prédái,
 Azoknak ti vagytok nyugotó bárkái.
 Ha fogy az utazók vizek 's eleségek,
 Töletek telik-ki minden segítségek.
 A' Tenger járatlan maradna örökre,
 Ha nem találhatnánk benne Szigetekre.
 Senki nem mérné-meg a' Föld' kerekességét,
 Nem járná-bé a' Viz' nagy temérdekségét.
 A' gazdag Napkelet a' sovány Nyugottal,
 (Meg-nem elégedvén ez, illy állapottal)
 A' ti kintsetekért egy Hazává léssen,
 A' Föld' tulsó végé szültje, él-érészen.
 Így a' különbféle emberi Nemzetek
 Meg-látták, hogy Egy vólt az ő eredetek.
 Mert bátor egymástól nyelvvel különböznek
 Bátor másként élnek, laknak, és öltöznek:
 De a' mi az Embert téfzi valósággal,
 Abban meg-edgyeznek mind szép igazsággal.
 Tudósfabb a' másík, de ez is tanulhat,
 Semmi az ő lelkén e' részben nem mulhat.
 Tanullyon az Indus Páris vagy Oxfordban a)
 Nem lesz több tudomány az ott termet Lordban

a) Páris, Frantzia; Oxford, Anglia Országokban igen nevezetes Városok, a' Tudományoknak virágró Műhelyeikről.

Newton ha született volna Summatrában b).
 Vagyha neveltetett volna Spitzbergában c).
 Most az ő nevére egy térd fem hajolna,
 A' bölts 's tudós világ néki nem hódolna.
 Azokban, kik lakják Kuskót vagy Potofit d).
 A' régibb időnek most nem ládd lakofit.
 Kináld most üveggel 's tsengő harangokkal,
 Fel-váltjáké-arany 's ezüst darabokkal?
 Nem — 'S mi vitte oda az olyan lelkeket,
 A' kik látnak ezek között külömbfégeket?
 Ne kérd. -Durva az értz a' Földnek gyomrában
 Senki nem mondaná, mit rejt-el magában;
 A' tűz 's a' kéz de majd ugy ki-pallérozozák,
 Hogy még a' Királyi Fejek is hordozzák.
 A' hafznos szántó-vas ha tsak egy helyben ül,
 Rosdát kap: gyakorlás által meg-fényesül.

b) Szummatra: igen nagy Sziget a' Napkeleti Tengeren. Minden tudomány 's vallás nélkül vagynak az ő örökös lakofai. A' Hollandusoknak vagyon ott öt Várok, és hatalmasabbak a' Szigetben lévő Királyoknál.

c) Spitzberga, szélső föld az Északi Tengeren, mellyet a' Hollandusok fel-találtak, ezer öt száz kilentzven ötödik Esztendőben.

d) Kuskó, Potofi, Peru Tartományának, Amérikában nevezetes Városi az aranynak bővségéről, 's régi tudatlanfágokról. A' Spanyolokhoz tartoznak. Jó két fejős tehén volt, kivált régenten.

Az, a' homoknak is tsak a' fzinét hántya,
Ez, a' gyep-földet is arasznyira fzántya.

Hogy minden mindentitt nints azt nem sajnálom;
Itt is a' Termézet' nagy Urát tsudálom.
Légyen Napkeleten gyöngy, tsiga, fűszerfzám,
Mellyekre vágy kevély nyakam, és kényes fzám.

Az én földem terem olly bölts embereket,
A' kik bé nyargalnak minden tengereket.
Ezek Amérikát fosztják aranyától,
'S ezenn több jót vesznek a' más Indiától.
Az ő Hazájokat mikor dazdagittják,
Ama' két tudatlan Világot taníttják.
El-megy a' Kerefztyén a' veszendő gyöngyért,
'S drágább gyöngyöt hágy ott ezért a' gö-
röngyért.

Az Igaz ISTEN - nek esméretét hadja
E' pogánynál, kinek gyöngyét el-ragadja.
Bár fokszor a' néki nintsen is tzéllýában,
Hogy változáft tégyen annak vallásában.
De az lsten véle, mint eszközzel, úgy él,
Nem tudva is szolgál annak, kit hízf, 's nem fél.
Igy vífzi a' madár fokszor a' fzájába
A' szép virág-magot, 's el ejti útjába,
Az, a' dudva 's lapu közt majd gyökeret vér,
'S olly szép lefz, hogy véle még a' kerti sem ér
Ez hát a' TEREMTŐ' munkás böltsélsége,
Hogy így öfzve-járjon a' Földnek két vége.
Más tzélt tesz a' főfvény ember' fziv magának,
Más tzéllýa az ISTEN' igazgatásának.

Ez, még a' rofzból is tud nagy jót ki hozni,
Tud titkos utakon hafznofon dolgozni. —

De mit látok! - E' fok számtalan hajókon,
Mellyek feregelnek a' Sziget partokon,
Ugy forr a' fok Ember mint a' munkás hangya,
Mikor még tarlóján van a' fok kalangya.
Ezeknek Liliom van lobogójokon,
Amazoknak Veszfszök függnek záfzlójokon e).
Ezek között egy Sas hogy fel - emelkedék!
'Smelly nagy gyorsasággal meg is telepedék!
Hogy tépi egy lábbal a' Liliomokat!
Masikkal fzétt rugja a' Veszfszö-fzálókat!
Hogy néz mindenfelé kettös nagy fejével!
Hogy vigyáz, a' Napot meg-gyöző szemével!
Ah! jól tudom Ki légy. -- Hogy itt látlak: elég
Hódollyon-megNéked mind a' kétTenger vég.
Tífttellye minden Nép ezt a' nagy Felséget,
Esmérjen az Indus Magyar Nemzettséget.
Ez, magát Áfián hajdan által-vágta,
'S Európa' fülét nagy részént meg-rágta.
Ha jó termő földén eddig tsak hallgatott,
Még ki-pótolhattya a' mit el-mulatott.
Tud ez Bölts is lenni, nem tsak jó Katona,
Pállás jó baráttya lehet, mint Bellona.
Kézét fel nem törné Herkules' fegyvere,
Hogy lenne kormányhoz gyenge a' tenyere.

e) Frantzia Országának három Liliomok, Hol-
landiának egy tsomó Veszfszö a' Tzimerék.

Hozzá szokott régen a' Mars' tsatájához,
 Hogy ne szoknék hozzá a' Tenger' habjához.
 Ha más nemzettségek öt' most tsak nevetik,
 Tudomány, 's pénz nélkül gondolván, meg-
 vetik:

Még firva kerefik az ő barattságát,
 Tsudállják Böltseit, 's a' Nép' gazdagságát.

De még e' tovább lesz! Most törik az utat,
 Mellyet a' Nagy JÓSEF e' népének mutat.

H A T O D I K R É S Z.

A' FÖLD-ről közönségesen.

MAR a' fok szép sziget mind el-maradozott,
 'S szemem előtt újabb látás nyilatkozott.
 Mind ezek, meg annyi aitari valának,
 A' nagy és roppant föld ékes Tárházának.
 Ha tsak az Aitó is illy izép és ékes volt,
 Oh! mi lesz belőlről e' drága kiutis Bölt!
 Itt hát Lelkem! itt állj ugyan tsak talpadra,
 Vigyázz el-fáradni nem tudó társadra.
 Ha a' Tenger felett békével járhattál,
 'S egy viznek is nevet nevedről nem adtál a).
 Itthon vagy. Lehet hát bizott reménséged,
 Hogy nem lesz ez utban semmi rövidséged.
 A' Nap tüztől is eleinte féltél,
 Hogy talám még éget róla úgy itéltél.
 De lám tőle nem lett semmi bántódásod.
 'S meg tanita erre lett tapáasztalásod:
 Hogy a' tűznek nintsen a' Lelken ereje,
 'S nem lehet szennyétől meg tisztító helye.

a) Sokszor a' vizek azokrol neveztetnek, a'
 kik beléjek halnak. Icarus Icarias nomine
 fecit aquas. Ovid.

Test a' tűz: más testet égethet ujithat;
 A' test nélkül való lelken nem jobbithat.
 FÖLD! a' mellyet testém talpai tapodnak,
 Most látom szépségét bölts alkotványodnak.
 Soha illy szépséget te töled nem vártam,
 Mikor kevély lábbal a' hátadon jártam.
 Elmém a' fellengös Egeket vizsgálta,
 'S az előtte - lévő kintset meg utálta.
 A' szép tsillagoknak rendjek, és forgások,
 'S változást nem érző kelétek, 's nyugvások.
 Gondoltam egyedül méltók a' tsudára,
 Holott talpam alatt lelek illy tsudára.
 E' meg esik. Pigál vághat olyan képet,
 Rendes helyén kívül, melly nem mutat szépet b)
 Hofzfú, vastag nyaka, az órra képtelen,
 (Igy szoll a' tudatlan) dereka díztelen.
 A' karja nem illik öszve a' lábával,
 Rút a' feje, hofzfzan el-nyuló szájával.
 Itten a' metzö kés nagyon mélyen bé-járt,
 Ott, hogy nem dombosabb a' dízféségnek árt.

Pigál halván mind ezt, a' fejét tsovállya,
 'S hogy illyen betstelen Remekie, fajuállya.
 Nagy tudatlanságát láttya a' Nézőknek,
 'S mosolyogva int a' Tudós szeretőknek.

b) Pigál, igen nevezetes kö-faragó Frantzia
 Országban. Itten vétetik mind azokért, va-
 lakik ebben a' szép Mesterségben másokat
 fellyül haladnak.

Azomban fel vonnyák a' képet helyére,
 Todulnak mindenek az ő nézésére.
 Pigál éllyen! — Pigál! áh! bé el-találta!
 Igy szoll az is, a' ki az előtt rostálta.
 Hogy illik a' feje ékesült nyakához!
 Orra, szeme, szája, kettös ajakához.
 Éppen illyen derék kellett-e láb 's kéznek,
 Romában is ennél ízebb képet nem néznek.

Igy lehet a' Földnek formáját gondolni,
 Igy kell annak minden részeit fontolni.
 Ha ki ezen szemét olly helyről jártattya,
 Melly nem a' nézésnek mért határozattya.
 Ott is, a' hol nintsen, hibát talál benne,
 'S azt mondja kevélyen: ez másképp jobb
 lenne c).
 Miért nem egyenlő, így szöll, felső Réfze?
 Miért van egymástól nagy különbözése?
 Itt magos hegyei a' felleget érik;
 Ott letét üregjét toha meg nem mérik.
 Itt a' mezitelen kösziklák rutittyák:
 Ott a' tűz és hamu völgyét el-borittyák.

c) Nemó dixerit terram pulchriorem esse, quod
 cavernosa sit, quod dehiscat in mutis locis,
 quod disrupta caveis et spatiis inanibus,
 usque nullo ordine dispositis, nulla forma;
 nec quae aliud contineant quam tenebras et
 fordes; vnde graves et pestiferae exhalatio-
 nes, terrae motus &c. (Thomas Burnet, apud
 Derham Theologie Physique. Chap. III.)

Itt a' folyó-vizek nagy áradásaik,
 A' szegény lakosok végső romlásaik.
 Amott fok mért-földig tartó kotus nádja,
 A' halált okozó rut gözit okádja.
 Nints fzeri szem száma a' kietlenségnek,
 Melly barlangja a' fok dühös ellenségnek.
 Itt a' rajta lakók szinét nem szánthatták;
 Amott veszedelmes vizét nem ihatták.
 Miért nem lehetne ezt jobb rendbe venni?
 Széppé, és hasznossá mind egyformán tenni. --

Te pedig oh ember! ki így gondolkozol,
 Ki vagy? TEREMTőddel hogy perelsz 's
 ofsztozol.
 Hafszontalan féreg! Talám azt gondolod,
 Valami vagy: a' fárt hogy orroddal tolod.
 Te akarz-e bőltsebb lenni az ISTEN-nél?
 Kinek egy por-lángot fontyában nem tennél.
 Mikor voltál amaz Felséges Egekbe?
 Hogy onnan le néznél a' nagy mélységekbe.
 A' Földet egyszerre valyon bé láttad-e?
 Ujjod közzé ötöt te szoritottad-e?
 Mikor vólt kezeden az a' nagy tzirkalom,
 A' mellyben egyedül van ez a' hatalom.
 Hogy ama' vég nélkül-való nagy Egeket,
 Meg mérje; 's el-ofszza pontba, térségeket:
 Így minden Test részét köz illendőségre,
 Végye; 's mindent vigyen tökéletességre.
 Ha te mind ezekkel még nem ditsekedhettz:
 Lásd-meg oh vakmerő! mivel kevélykedhettz.

Te! a' ki földet szép hangon ótsárlod,
 'S a' tudatlanoknak voxokat vásárlod,
 Emeld-fel, ha lehet, magad a' mélységről,
 'S tekints le a' földre a' harmadik Égről.
 Ott van annak széke, a' KI ezt formálta,
 'S nyugotó 'Sámolyal lábának tsinálta d).
 Sőt, jőz te tsak közel a' Nap járásához,
 Mellyhez halgat a' föld mint Magnes vasához
 Ha olly formátlannak innét is találod:
 Nints boldogtalanabb teremés te nálad.

Nem! - oh! annál szebbet látnod nem lehetne:
 Mint a' millyen látást a' föld hozzád vetne.
 Mitsoda Méltóság néz ki-e Hegyekből:
 Mellyek emelkednek fel a' mély völgyekből
 Fel-emelt fő, Testnek; zöld fa, Mezőségnek;
 Hegy az ékecsége, a' hofzfas térségnek.
 E' nélkül, meg unnék nézni te reád, föld!
 Nem tetszik az egy szín, bár lesz haragos
 zöld.

De hogy a' te formád illy szépen változik,
 Szemem a' nézésben ugyan tsiklándozik.

A' Hegy oldalából ki-nyult kösziklákra,
 Nézek mint a' főből ki-nőtt szarvatskákra.

d) Ezt mondja az ÚR: A' menny nékem ülő
 székem, és a' föld az én lábainnak nyugotója.
 Esaiás LXVI-dik Rész. első y-ben.

Ezek adnak annak nem csak ékeiséget,
 Hanem kész oltalmat, 's kellő erőiséget.
 Szerettem ott nézni a' szép vad-ketskéket,
 Szökdétselve, mint a' repdeső fetskéket.
 Ha járnak fel 's alá bizonyos ugrással,
 Féltő szivem ujjul kedves ájúlással.
 Örvendem, hogy ama' rosz ellenségeknek,
 A' mérges kígyóknak, pardutz, tigriseknek,
 (Mellyek a' TEREMTŐ bölts keze munkái.
 De egyfzersmind bünöm büntető szolgái)
 Illyen félen való helyt tudott ki-mérni,
 A' hová tsak szemmel lehet nékem férni.

Rosz, nem tsak rút a' Ház mellynek nints
 kéménye,

A' füstöt nem állja, el vész a' fém fénye.
 Mi panaszom lenne hát amaz Hegyekre,
 Mellyek tüzes hamut szórnak a' völgyekre.
 Hiszem! tsak ezeken mehet-ki az a' gőz,
 Mellyet a' belső tűz a' hideg földből főz.
 Ha tűz nélkül a' föld pufztává maradna:
 Illyen Hegyek nélkül, szerte-ízét szakadna.
 A' víz áradások, igaz, fok kárt téznek,
 A' vigyázón is sokszor erőt vésznek.
 De ha itt ártanak: amodébb használnak;
 Közönséges romlást többé nem tsinálnak.
 A' száraz völgyeket bé töltik vizekkel.
 'S nagy darab földeknek használnak ezekkel.
 Egész Egyiptomot egy folyó víz tartja,
 Jaj! ha áradását bé fogja a' parja.

Ha fok posványos tó a' földet rutíttya,
 E' tsak a' munkára az Embert indíttya.
 Hol Babilon 's Trója feküdt, most ott vetnek:
 A' posványoknak helyén várak építtetnek.
 Velentze, Amstêrdam, 's Petersburg nem régen,
 Mások is épültek illy kietlenségen.
 Kész Edént az ISTEN az Embernek adott,
 Egyfzer: ha ott hagyta, munkára maradt.
 Nints rosz föld, a' mellyet ő meg ne győzhessen,
 Vagy egyre vagy másra jóvá ne tehesen.
 Valamit az ISTEN teremtett: a' mint jó,
 A' maga Nemében. Ezt hidd: ISTENI szó.

H E T E D I K R É S Z.

ÁSIA közönségeffen.

A' MINT a' föld magát felénk fordította,
 A' leg első rangot ÁSIA tartotta.
 Sina, Siám, Mogol, Perfa, Tatár, Török,
 Itt fekszik. A' többi majd mind Muszka Örök.
 Ezek a' nagy roppant térségü Országok,
 A' földről nézőknek mind egyegy Világok.
 Ha ki ezek közül tsak egyiket bírja:
 Magát a' Királyok KIRÁLYÁ-nak írta.

Nagy Nér! De oh! mi ez a' valóság nélkül?
 Hó - halomra épült ház, a' melly széllyel dül.
 Királyoknak lenni más kis Királyoknak,
 'S Azomban szivekkel nem birni azoknak,
 Ez, nem egyéb, hanem félelmek kut-feje,
 Minden Hatalomnak van rendelt ideje,
 A' nagy Hal el-nyeli a' kissébb halakat,
 Ennek a' Halálzok vetne fonalakat.
 'S a' mikor úszkálna jól-lakva kedvére:
 Vatsora lesz kevély húsából estvére.
 Söt fokfzor az el-nyelt kis apró halatskák,
 A' nagyot meg-fogó el-rejtett vas-matskák,
 A' kevély Asziruft, a' Midus el-nyelte,
 Ezt a' Perfa, maga alá meg-nyergelte.

Ez, egy Hérosnak-e? vagy mond Vakmerőnek,
 Hérosnak - mert enged minden-e Menyőnek
 Ez, mondom SÁNDOR-nak lesz ismét prédája.
 Sándor tsak nem egész Ásia Királya.
 Meddig tart? Ah! ne kérd. Azt a' kevélységet,
 Kit úgy kelle nézni mint jobb ellenséget.
 Sándor, hogy a' maga Királyává tette:
 Minden koronáit azzal el-vesztette.

Ezek a' mostani fenn álló Országok,
 A' régen élteknek lennének újságok.
 Tatár Gengis Kámnak vólt olly szerentséje,
 Hogy győzödelmének-e mind vólt megyéje a)
 Tamerlán ötödik nagy Attyát követvén,
 Mindent fel-forgatván ölvén és égetvén.
 Annak részre oázott véres Birodalmát,
 Öszve-huzta 's ezen építé Hatalmat b)

a) Gengis Káin született 1145-dik Eszt. Tizenharom esztendő korában kezdte a' Tátarokon való uralkodását, és ezek által huszonkét esztendő alatt tsak nem egész Ásiát meghódította. Az ő uralkodásának földje ki terjedt Nap-keletől nap-nyugotra, ezer nyoltszáz, Északról Délre, ezer mért földekre. Meg-holt hetven két esztendő korában. Tudott uralkodni mint győzni. A' tatárságnak törvényeket szabott. Ez a' nagy kár 's hiba volt benne, hogy sok városokat elpusztított, 's egynél többet nem épített. (Dict. Hist. Portatif. Gengis Cham.)

b) Tamerlant sok hiteles Historiát írók a' Gengis Kámnak maradékának írják, ha színté

Bolondok! A' mostan élő embereknel,
 Nints egyéb öröktök, dühös neveteknél.
 Ugy néznek titeket mint az Ég ostorát,
 Atkozzák kegyetlen testeteknek porát.
 Fusti, a' számtalan égett városoknak,
 Melly fundamentoma vala Nagyságtoknak.
 Ugy, amaz ártatlan embereknek vérek,
 Kiálttyák: oh EGEK! boszszu-állást kérek.

A' mint nézik ama' forgó szélvészeket,
 A' mellyek fodornak tarttyák fellegeket.
 Mellyekből a' zápor zugg a' jég-esővel,
 'S mindent pusztít, éget a' fűrt menykövel.
 Ragadja a' páfztort egygyütt a' nyájjával,
 Mindent rémit mig tart rettentő tsatával.
 Oh! bizony ugy nézik mindenek azokat,
 Kik arra fordittyák felső hatalmokat:
 Hogy bár lesz az egész világnak kárával,
 Ők magok birjanak minden koronával.

az ő atya már el-aiffadott állapotú volt is.
 Született 1357. Eszten. Ez is egész Ásiát
 bé töltötte kegyetlen pusztításával. Azt
 írják, hogy tők az egy Bagdád városánál
 nyoltz száz ezer embert vesztett el. Uralko-
 dott 36 eszten. meg holt nagy vénységben.
 A' fiai között széleffen ki terjedő Birodal-
 ma fel osztódott. A' mai nagy Mógoli Tsa-
 szártság, ennek a' Temerlán régi birodal-
 mának a' maradványa.

(Dict. Hist. Portatif. Tamerlan.)

Pestifek! emberi Nemzet' ellenségi,
 Szint ugy a' férgeknek mint más eleségi.
 Hát nem tudjátok-e hogy emberek vagytok?
 'S holnap talám minden Nagyságot el-hagytok.
 Hogy nem lehet bizni a' vak szerentsére,
 Hogy Bajazét kerül Tamerlán kezére c).

c) Elő Bajazét, ötödik Török Tszászár első
 Amuratesnek fia, és 1389-dik Eszten. Tsa-
 szári birodalmának fel váltója. Ez közön-
 ségeffen Mennykönek nevezetett, az ő hir-
 telen való nagy győzdelmei. Bulgáriát,
 Macedoniát a' Keresztényektől el-vette, a'
 Görög Tszászárt Konstantinápolyba ostrom-
 lotta. Ez Sigmond Római Tszászártól és
 Magyar ország Királyától segítséget kérvén,
 a' keresztes katonaságnak öszve gyűjtésére
 alkalmatosságot adott; kik Nicopolisnál több-
 nyire mind el-veszttek. Tamerlán jött azután
 ő ellene; meg-győzte, elevenen el-fogta 's a'
 közönséges hír szerént vas kalitkába rekesz-
 tette; a' mellyben Bajazét a' maga fejét
 mérgében öszve törte, 's meg holt 1463-dik
 Eszten. Azt mondják a' historiák, hogy Ba-
 jazét fél szemű volt, Tamerlán pedig fánta;
 és mikor ez amazt vasba látta volna, így
 szollott: Bizony nagyon kevésre kell az
 Istennek betsülni az Országokat és birodal-
 makat, mint hogy azokat ilyen embereknek
 adja mint mi vagyunk; hogy a' mit a' vak-
 tól el-vesz, azt a' Sántának adja.

(Dict. Hist. Port. Bajazét.)

Ez bár szokás ellen igen meg vénhedik,
De a' föld ő töle majd meg menekedik,
Részre oszol a' mit ő gyűjtött rakásra,
Magát meg-nem bíró széke dül egymásra.

Oh! mennyivel drágább az olly Birodalom!
Mellyel egybe-kötve van a' nyugalom,
Melly a' Békeségnek szeretetén épül,
Bár hadi virtusa leg-felsőbb poltzon ül.
Nem bánt senkit, mikor őt senki nem bántya:
De ha kell a' kardját vitézül ki-rántya.
Mikor kebelében tsendesen élhetni,
A' szomszéddal, tudja magát betsültetni.
A' ízem, a' száj, a' kéz, dolgokban el-járnak.
Magokra büntetést csak a' roszszak várnak,
A' köz-jóra néző Törvények hatalma,
A' jó 's igaz ügynek bizonyos oltalma.
A' Fő, a' tagokra vigyáz 's igazgattya:
Minden tag a' Fő-höz hűségét mutattya.
Egymást költsönösen minden tag szereti;
A' leg-kissebbnek is van nagy betsületi.
Ha' a' nyelv 's a' Vallás tenne különbséget:
Az EGYHAZAFI-név szül köz szíveséget,
Bár légyen az ilyen Ország napkeleten:
De nagy neve el-hat, tul az enyészeten.

Királyok! ama' nagy KIRÁLY Helytartói!
A' föld lakosinak Fő Igazgatói,
Kik Országitokat így boldogítottátok,
Soha el-nem hervad ékes koronátok.

Még akkor is mikor itt lenni meg-szüntök,
'S szemünk elől, mint az áldott nap el-tűntök.
Bólts Országláftoknak Ditsőséges Neve,
Meg-marad, mint a' Nap Természeti heve.
Még a' leg-utolsó Nemzet is azt mondja:
Mindent helyre hozott a' Nagy JÓSEF
gondja.

NYOLTZADIK RÉSZ.

SINA Ország a.

ILLYEN a' Sináknak mostani Ország a,
Melly egész Ásia földének virága.
Itt a' Nemzet kettő, a' Vallás sokféle a).
Sokféle Istenek osztoztak - fel véle.

a) Vagynak régi tőrökös Sinák, vagynak ismét Tatárok, kik a' Sina országát meg hordoltatták, 's már most a' régi Sinákkal öszve elegyedtek; innét neveztetik ez a' Birodalom már ma Tartarico-Sinicum az az Tatár Sinai Birodalomnak. A' mi a' vallást illeti, három felé szakad a' Sinaiaknak vallások. Első a' tudóské, a' kik a' leg-első valóságot imadják, a' kit Xanthi-nak neveznek. Voltak olyan kereszttyének a' kik azt mondták; hogy ezek valósággal imádják az igaz Istenet; és az a' tisztelet, a' mellyet téznek az ő régi Eleiknek, és Contutznak, az Istennek Imádásától egészen különböz. 's olyan, hogy ezt bátran el-lehet szenvetni az olyanokban, a' kik ezek közül kereszttyénekké lennének, sőt magokban a' régi kereszttyénekben is. Második neme a' vallásnak az a' melly mondatik a' Nemeiek, és a' Nép Vallásának; a' kik ezt tarttyák,

De a' kik egymásnak Istenét meg-vetik,
Egymást mint Egyházafiai szeretik.
Semmi tűz nem bántya a' belső részeket;
Kivülről nem féltik az Ország széleket.
Ha Sing ezen régi Országát birhatná.
Ama nagy köfalat most nem tsináltatná b).
Ha látná hogy ama' két Nemes Nemzetet,
A' melly vívelt Sina, 's Tatár nevezetet.
Mellyek míg egymásnak tsak szomszédi voltak,
Örök ellenkezést egymásnak koholtak.
Kám Hi, Ásiának leg főbb Fejedelme,
A' két Nemzeteknek örökös szerelme c).

azok áldozatokat téznek, mind a' Jó mind a' rossz lelkeknek. Harmadik, az ugy mondatott Bonz-oknak vallások, a' kik nyilván való bálvány imádok. A' Tatároknak is vagynak különös oldozó papjaik, a' Tatár Afziszonyoknak Klastromaik, mellyek igen nehéz hozzá férhető helyeken éppittetnek.

(*Le Grand Diction. de Moreti Chine*).

b) Sing, élt Urunk születése előtt harmad-fél száz esztendővel volt a' Sináknak Tsászárok; építtette amaz őt száz mért földnyi hosszúságú köfalat az Ország szélén, hogy az áltai meg gátolná, a' Tatároknak gyakori bé-tsapásokat (*Moreti ibid.*).

c) Minthogy az a' szép Nap tündöklék a' mi földünk felett, a' melly már az előtt megvilágosította vala Sinát: reménylem, kedves

Végre olly szorosan öszve szerkeztetett,
 Hogy e' két Nemzetből, csak egy Nemzetet tett
 Ha, mondom, e' bődög változást láthatná,
 Örömet eléggé, Sing ki nem adhatná.
 De ez is meddig tart? Ah! változó szivek!
 Mig a' fzeretetre léztek fel vont ivek,
 A' mig tsókollyátok azt az áldott kezét,
 Melly mind kettőtököt fzeretetre vezet.
 Mig azt el-híszitek, hogy az Ország ATTYA,
 Azt tartya, hogy minden Jobbágy, ő Mag-
 zattyá.
 'S vigyáz a' Nagyobbnak ugy boldogságára:
 Hogy nem igyekezik a' kissebb' kárára.
 Még, mondom ezeket mind ekképp' híszitek.
 'S a' mit tselekedni kell, tselekefzitek;
 Addig sem a' roppant szomszéd Országoktól,
 Semmit ne féllyetek, sem ti magatoktól.
 Tsak ugy halgattyátok a' fzelek zugását,
 A' kormány 's evedző-rudak tsikorgását,

dolgot tselekefzem Nemes Nemzetem közzül,
 azok előtt, kik idegen nyelvven irtt histo-
 riát nem olvashatnak, ha ezen nagy Feje-
 delmet, a' ki tsak nem Konstantinusa leve
 a' Sinai Tsászfárságnak, és a' ki egy időben élt
 ama' nagy Péter Muszka Tsászfárral, ki az
 ő roppant birodalmát egészfízen más talpra
 allította, ha mondom, ezt a' Nagy Fejedel-
 met meg esmértetetem. Le irtam hát ennek
 az ő historiáját röviden, és ezen résznek
 hátullyára hagytam, hogy a' ki akarja, meg-
 olvashassa, 's gondolkodhasson.

Ti

Ti pedig a' házban éltek kedvetekre,
 Semmi bajt nem vártok boldog fejetekre.

Mit látok! Mit akar ez a' nagy fokaság?
 Mint az ütközetre rendelt katonaság?
 Hogy két-felé szakadt egy szempillantásban!
 Hogy meg-tartya magát tsendes halgatásban!

Tudom már — A' Tsászfár uttyát erre vészí,
 'S az eke-szarvára kezét itten télszi d).
 A' föld-mívelésnek betsit így neveli,
 'S e' munkára hívott Népét engeszteli.
 Mert, ki-utálná meg azt a' Mesterséget?
 Melly meg nem kissebbit, ilyen nagy Felséget
 Oh! bizony hogy Sina olly mint egy vetett kert:
 Oka! hogy a' Népe dolgozott 's nem hevert.
 Mennyit tehet pedig a' Király példája,
 A' nem tudja, kinek bé hunyt szeme szája.
 A' mi, a' Bölts Lélek az Ember testében:
 Az, a' Király, az ő tulajdon Népében.
 Ez ád annak erőt, ez ád munkáságot,
 Illyen vagy amollyan köz tulajdonságot.

d) Az eke-szarvára. Ezt, kötelesség fzerént
 való szokásból is, szép dolog véghez vinni,
 mint tselekefznek a' Sinai Tsászfárok minden
 esztendőnként, egy arra rendeltetett napon:
 de még szebb 's ditsőségebb dolog, ön-
 ként, 's ollyan indulattal véghez, vinni mint
 tselekedett Felséges. Mátyás JÓSEF egyné-
 hány helyeken.

E

Boldog az a' Király! kinek fok virtusát,
 Űzi a' Nép, mintegy fel-tett laurusát.
 Boldog az az Ország! a' mellynek királya,
 A' szép virtusoknak eleven példája.

A' Tzeremoniát végig nem láthattam.
 Mert fok ujjabb ujjabb dolgokra akadtam.
 Ama' magos Torn yok egészen el-fogtak,
 Mellyeken a' Napnak sugári ragyogtak.
 Ezek a' világon leg-főbb portzellának,
 Kikhez a' többek mind tserepek 's hitvánok.
 A' magos Torn yoknak külső oldalokat,
 Bé fogták nem látni ezektől falokat.
 Oh! be nem illenek ide e' Templomok,
 Mellyeknek alig van már fundamentomok e).
 Itt még az utak is közel rakattattak,
 Romlásra tsak e' szent Hajlékok hagyattak.
 Volt olly idő, mellyben a' Keresztyénségnek,
 Neve, betses vala ezen Nemzettségnek.
 Azok, kik a' JÉsUST szájokkal vallották,
 Az Ofzág kormányát kezekben tartották f).

e) Templomok. Ezek a' Keresztyéneknek Templomaik voltak. Még virágjában volt a' Keresztyén vallás Sinába, közel három száz Templom építettett a' Jésuiták által.

f) Verbieft Jésuitát, Kám-Hr, a' Mathematica Itélő-székeknek fejevé tette. Ez meg-halván, 1683-dik Eizten. Pereira Tamás, ugyan Jésuita szerzetből való, váltotta fel az ő székét.

Minden jót várhattak a' Fő Méltóságtól,
 Ki, nem igen meszsze volt a' Mennyországától.
 De már most a' dolog éppen meg változott,
 Az Irigység - vagy Más - pufztulást okozott.
 Mig tudós Szerzete Loyola Ignártnak,
 Vala fel nyitója az Egi Tornátnak.
 Addig a' Kereszthez seregenként gyűltek,
 E' jó Atyák hamar fok fiakat szűltek.
 De hogy a' Domonkos szerzetű Barátság,
 Ide ért: fel-bomlott köztök a' barátság.
 Ezek nem hoztak mást Breviariumnál,
 'S holmi dirib darab Evángyéliumnál.
 De a' mit hibáztak tudatlanságokkal,
 Pótolni akarták nagy buzgóságokkal.
 Amazok tudósok lévén mindenkben:
 Még a' Nagyoknak is bé tsűsztak szivekben.
 A' kegyes Domonkos lábra nem álhatott,
 Profelitusokat ritkán tsinálhatott.
 Az okát kereste, nem önnön magában,
 Hanem (a' mint szokott lenni) a' Társában.
 Az, nem jó tudományt tanít (igy vádollya)
 A' Keresztyén vallást tsak mind el-nagyollya.
 Még az olly dolgot is szabadosnak véfzi,
 Bálvány imádóvá melly az embert téfzi.
 Szent Pál és Szent Péter, 's minden szentek
 képe;
 A' mellyeket tisztel a' Szent Róma Népe.

Konfutz-nak képével egy rendben tartatik,
'S ezek mellett, annak színt' úgy térd haj-
tatik g).

g.) Konfutz. E' vólt a' Sináknak Törvény-
Adójok, kiről ezeket írják: Elt 550 esztendő
tájan Urunk születése előtt. Gyermek-
ségétől fogva, a' Bültsefégnak keresésére
adta magát. Tsak hamar Fő Tisztviselővé
tétetett. De minthogy a' Nagy Embereket
meg nem jobbithatta, ott hagyta Tisztviségét,
a' Népet kezdette tanítani. Voltak egy-
szer'smind három ezer Tanítványi is. Négy
részre osztotta fel tanítását. Tanította 1.
azt: Hogy lehet valaki Nemes erkölcsű 's
elméjű. 2. Hogy lehet, nem tsak embersé-
ges ember, hanem Ekesen szólló is. 3. Az
Ország állapottyára néző dolgokat. 4. Meg-
írni szépen az erkölcsöknek igazgatására né-
ző dolgokat. Mind ezekkel a' hasznos ta-
nításokkal, mellyekkel az ő maga viselése
meg egyezett, igen nagy tiszteletet szerzett
ő magának; annyira, hogy az ő Tanítványi
ugy tisztelték őtet, mint magát a' Tsászárt.
Holta után is, melly lett 73-dik esztendő
korában, mind a' Törvényei meg maradtak
mind eddig; mert jók, mind az ő tisztelete;
mert az érdemen fundálatott. Ezért tartják
az ő képét ma is a' Sinák, és annak tiszte-
letet téstnek. Erről a' Tiszteletről, a' Jé-
suiták azt mondották, hogy tsupa Civilis,
külső tisztelet, a' Dominikanusok ellenben
azt hirdették, hogy Vallásra tartozó tisztelet;
kiknek is érrelnék szerént Tizenegyedik
KELEMEN Pápa, Bálvány-imádoknak határoz-

Igy a' kik a' Pogány Sinát tértitgették,
Mérges gyűlötségben magokat ejtették.
'S mig Róma itéli Szent perlodéeket,
Sinába el-vesztik mind ketten pereket h).

ta azokat, a' kik a' Konfutz képét tartanák
Sinában; a' Keresztyéneket attól el-tiltotta,
kik akkor jöttek által a' Keresztyén Vallásra,
és a' kiknek ezt a' Jésuiták, mint külső dol-
got, meg engedik vala, hogy azoknak fi-
veket hirtelen a' Keresztyén vallástól el-ne
idegenittsék (Bruzen Ia Martiniere. Dict.
Hisor. Portatif.)

h) 'S még Róma. A' Jésuitáknak a' Domini-
kanusokkal való perek sok ideig tartott Ró-
mában; 's az alatt meg halván a' Jó Feje-
delem Kám Hx, olyan Tsászárrá lett, a' ki
a' Keresztyéneket gyűlölte; senkit ezek köz-
zül maga eleibe nem bősátott; semmi szolgál-
tattal nem élt. A' Fő Emberek között,
tömlöztözte, szankivetésbe küldötte azokat,
a' kik ezeknek párttyokat akarták fogni.
Ezek is hát lassan lassan, a' Tsászárra indulat-
tyát öltözték fel; 's örültek annak a' Kö-
zönséges parantsolatnak, mellyet tsak hamar
ki adott a' Tsászárra, a' Keresztyén Vallásnak
meg nem szívenedése felől. Ennek ereje
szerént a' Missionariuskok ki-verették; egye-
dül Pekinben és Kantonban maradhattak meg.
Több mint 300 Templomok, vagy le-ron-
tattak földig, vagy a' bálványoknak tiszte-
letekre rendeltettek. Több mint 300 ezer
Keresztyén lelkek, páfztoraitól meg-föz-
tattatván, és mindenképpen pusztitvatván,

Az ó Templomaik széllyel hányattatnak,
Vagy, bé-szent kép helyett bálvánnyal rak-
katnak.

Igy van dolga sokszor a' sárgult buzának,
Mellyből egy darabot le-is aratának.
Mig a' Részt-aratók más részén tziwodnak,
S Birórol Biróra a' mig hurtzolódnak.
Az alatt a' drága idő meg változik,
Setét fellegekbe az Eg boritkozik.
Az egymással éppen ellenkező szelek,
A' zápornak léfznek meg-fagylaló telek.
A' jég el-púfztittya egy szempillantásban,
A' mi hátra volna még az aratásban,
Sőt az öszve kötött és hordott kévéket,
A' szél vífzi mint a' tsapongó pilléket.
Oda, mind a' Gazda' drága öröksége,
Mind a' részefeknek peres nyeresége.

vége lett a' Keresztyénségnek tsak nem
egészén. — En quo discórdia Cives, per-
duxit miseros. Infere nunc Meliboeae pyros,
pone ordine vites! — *Virg. Eccl. I.*

T Ó L D A L É K

SINA - hoz.

Kám-Hinak, a' Sinák leg-nevezetessel b
Tsászfárjoknak rövid le-irása; a' tze-
rent, a' mint ő róla emlékezik Bru-
zen la Martiniere Introd. a l'Hi-
stoire de L.' Asie Chap. 11. De la
Chine.

KÁM - HI, eredetere nézve Tatár Nem-
zet; született 1654-dik eszt. Uralkodni kez-
dett 1662-ben; és mivel még gyermek volt:
négy Fő Emberek által igazgatott, kikről
mindazáltal, őt esztendő mulva le mondott,
és azután maga uralkodott. Már az Attya
idejében a' Tatárság meg hodoltatta a' Si-
naiakat: de tsak ugyan voltak olyanok, a'
kik magokat ellenibe szegeztek ottan ottan
a' Tatár Hatalomnak. Mind ezeket Kám-
Hi lassan lassan meg győzvén, a' Tatár-Si-
nai Birodalmat fel állította, és egészízen
meg is erősítette, mint egy 60. esztendőig
tartó uralkodása alatt.

Ennek maga-vifelése, termete, ábrázat-
tyának formája, és az ő szelidséggel 's
jóssággal össze-elegyített Nézésének Fel-
séses volta, ő eránta, mindenekben Tifz-
teletet és szeretetet szerettek. Az ő-lelké-
nek tehetségei még Nemezebbek voltak.
Gondolati szélessen és magossan-járók, 's
az emberekbe olly mélyen be-látók voltak,
hogy a' tettetés és a' tsalárdság azokat
meg nem tsalhatták. Emlékező tehetsége
könnyű és egyenes, szívének erősege, min-
denféle történeteknek proba köve volt. Ér-
telme 's ítélet tétele olly egyenes és Igaz,
hogy a' kétséges dolgokban is, böltsen el-
találta, mellyik részt kellyen választani.
Ura lévén a' maga indulatinak, és minden-
kor egyforma maga vífelésű: soha ki nem
nézhették ő belőle előre az ő szándékát;
's igyekezetét. Még a' leg-élesebben látó
szemek előtt is el-tudta magát titkolni. Ha
nagy dolgokra tudott igyekezni: tudta azo-
kat kormányozni is és el-is végezni.

Az ő roppant Birodalmának igazgatá-
sában nem kereste könnyebbségét az ő sze-
rette szemelekben (Favori) és a' Tanátso-
fokban. Maga akart mindent tudni, 's min-
dent el-végezni, rendelni. Azzal a' Felső
és Hátár nékül való hatalommal, mellyel
birt, az ő néki engedő, 's őtet imádó népe
között, soha az Egyenességet és az Igaz-

ságot, szemei elől el-nem vészette; Hatal-
mát a' Törvényhez alkalmaztatta; a' Hiva-
taloknak 's Tifztségeknek osztogatásában,
egyedül a' jó erkölcsre, és az érdemre né-
zett.

Az ő Jobbágyihoz szeretettel vífeltet-
vén, fokszor lehetett látni a' közönséges
nyomoruságban, hogy a' Népen való Izá-
nakozás miatt, minden mulatságtól meg-fosz-
totta magát. Egész Tartományoknak is az
adókat el-engedte, mellyek fokszor 30,
40 milliomokra mentenek. A' közönséges
Gabonás Házakat meg-nyitatta; és a' szük-
ségben lévő egész népét ingyen táplálta.
Ugy nézte magát mindenkor mint a' Népnek
Attyát; és mint hogy ezt magában még ak-
kor fel-tette, mikor Országolni kezdett:
ez őtet attól fogva nyájja és le erefz-
kedővé tette. Ezt lehetett kíváltképpen ő
benne látni, mikor az ő birodalmát látó-
gatta. Tsudálkoztak az Udvari Fő Embe-
rek azon nagy jósságán, melly szerént a'
leg-alább való embernek is meg engedte,
hogy ő hozzá közelítsen, 's panaszát el-
mondja. Ez ő előtt, hallatlan dolog volt
a' Tsászárokban.

Jöllehet a' Sinai Tsászárnak Kintse tö-
ménytelen: ő mindazáltal mértékletes életű
volt. Kerülte a' pompát magára nézve; de

a' maga Nagyságát, az Országra való költésben ki-mutatta. Mert már akkor nem tsak adakozó, hanem veztegető is volt, mikor közönséges haszonra, és az Ország szükségére kellett költeni. Soha nem fzerette azt a' puhaságot, melly az Ásiai Udvarokban uralkodik. Az ő Udvarában feltaláltatható gyönyörüségeket kerülven, az esztendőnek bizonyos részét, a' Tatar Országi nagy hegyeken töltötte. Ott szüntelen ló-háton lévén, gyakorlotta magát azokban a' hofzfas és terhes vadászatokban, mellyek a' testet néki edzik a' fáradságnak. Mikor pedig ezt tselekedte is, semmit az Országnak Igazgatásában el-nem mulatott. A' játor alatt Tanátsot tartott; és hogy az ő Tanátsofit meg halgathassa, 's rendeléseit ki adhassa: el-lopta magát az álomnak szükségese oráit. A' mit pedig egyszer, mint az ő Birodalmának hasznára néző dolgot, el rendelt, azt azután meg nem változtatta: és a' kik magokat az ilyen Rendelésekhez nem akarták alkalmaztatni, ugy tartotta azokat, mint a' Közönséges Békeségnek fel-haborítottait; azért is mint illyeneket, keményen sokszor halállal is meg büntette. Így jártak sok régi boldogtalan Sinák, kik a' Tsászárnak Parantsolartja után, kézebbek voltak a' fejeket vágatni el mint a' hajokat.

Illyen külömbkülömbféle gondok között fel-ofztódva lévén: még is talált magának ürejséget a' Tudományoknak és a' Nemes Meesterségeknak tanulásokra. Azért is, bátor a' Sinaiaknak tudományaikban elég járatos volt; de mihelyt hallotta hitét az Europaiak' tudományoknak 's Meesterségeiknek, azonnal ezeknek tanulásokra adta magát. Ez a' tudományoknak szeretete, szerzett a' Jésuita Missionárius Atyáknak szabados bemenetelt ő hozzá', a' melly az Ország Nagygyainak, sőt még a' Királyi vérből való Hertzegeknek sem engedtetik meg.

Az illyen magános beszélgetésekben sokszor elő fordultak a' Keresztyén Vallásnak tudományai 's Igazságai. A' Vallást betsülte, parantsolatit szerette, és azokat sokszor meg dicsérte az Udvari Fő Emberek előtt. Pártját fogta azoknak kik azt tanították: magának pedig a' Vallásnak szabad gyakoroltatást engedett egész Birodalmában; még arról is adott némü némü reménységet, hogy maga is bé vész. De tsak ugyan meg-maradt régi vallásában szinte haláláig, melly efelt 1722-dik esztend.

Illyen különös virtusokkal fel-ékeftitve lévén KÁM-HI, nem tsuda, hogy a' magok régi szabadságokat, 's Igazgattatóknak módját egy ideig ohajtó Sinákkal

végezetre el-hitette: hogy azok az ő Rendeléselei, mellyek az egész Országnek Igazgatását 's állapotját meg változtatták, egyenesen a' Közönséges jóra tzelezók volnának; mivel azoknak ki menetele meg mutatta, hogy az ő Rendeléselei alatt, kinek kinek, fokkal nagyobb bátorsága, boldogsága lenne, mint a' régi Igazgatásnak módja alatt. Ellyenek az ilyen Fejedelmek fok ideig e' földön; az ő emlekezetek maradjon meg mind örökké.

KILENTZEDIK RÉSZ.

SIÁM Országrol.

SIÁM a' szomszédja dél-felől Sinának,
Sina Tsászárt, Siám Királyt tart Urának.
Mind egy. A' külömbség van tsak a' szollásban,
A' Hatalom tellyes a' két Országlásban.
Valóság nélkül van fok tzifra nevezet.
Sok, tsak régen el-múlt jussáidra vezet.
De van ollyan név is, melly kissébb amannál,
A' melly mellett még is inkább meg-állanál.
Kátó, Brutus, hajdan Római lakosok,
Nem voltak Királyok: hanem Tanátsofok.
Mit vesztettek benne? A' föld Királyait,
Ugy nézték mint Nemes Róma Jobbágyait.
Meg kissébbült vala egy Római Dama,
Ha telt volna véle a' Királynak száma.
Titus Berenicét ellenben szerette:
De hogy Tsászárnéja lég yen nem tehette a).

a) Titus Berenicét. Berenice leánya volt a' Sidók Királynak Heródes Agrippának, ki magát emlékezetessé tette a' Sz. Historiában azzal, hogy a' Sidóknak kedvezvén Sz. Jakabot meg ölette, Sz. Pétert römölözbe vetette; és hogy a' Népnek hizelkedését kedvesse vévén, az Angyaltól meg verettetett,

Annak mind Királyi vérből eredését,
 Mind a' Koronának fején viselését.
 A' Római Tanács láb alá tapodta,
 A' maga Tsáizárját attól el-tiltotta.
 Enged; ha nehéz is, e' Nagy Fejedelem,
 A' Haza erősebb lesz mint a' szerelem.
 Benne a' Római vérnek fel-forrása,
 A' szerető vérnek lett meg-aluvása.
 Ama' nemies lélek; melly el-fzenderedett
 Titusban, e' izora: RÓMA! fel-ébredett.

Sokszor hát a' kisebb Név alatt több fekszik,
 Eppen nem úgy reszket mint a' hogy hi-
 degszik.

's a' férgektől meg emésztetett. Berenice, özvegyen maradván ugyan Heródes nevű férjétől; kit Claudius Római Tsáizár Chalcisnak Királyává tett: azután az ő Testvér-jével, az Ifjabb Agrippával gyanús életet élt; és ezért Polemont Cilicia Királynát is a' maga második Férjét oda hagyta. Ekkor vitta Titus Jerusalemet. Berenice, hogy a' Sidokat arra nem vehette, hogy magokat fel adják, által ment Titushoz, kinek csak hamar szerelmére méltóztatott. Azt írják, hogy Titus az ő szerelmének hívségében meg ígérte neki, hogy feleségül el-veszi; mihelyt az ő Attyának Vespasianusnak Tsáizári koronája az ő fejére fog szállni. Véghez is vitte volna, hanemha a' Római népnek zugolódása által kényszerített volt attól mind örökre el-válni.

Sok dolognak nevét gyomorból utalod,
 Más név alatt ismét kedvesnek találod.
 Róma, a' Királyi nevet nem izenvedte,
 Augustust független Monárkává tette.
 Kronvel, Hazájának álnok tanátsofa,
 Koronás Királya' kegyetlen gyilkosa b).

b) Ez alacsonyyságból lassan lassan arra ment, hogy az ő törvényes Királyok ellen zugolódó Anglusoknak fejekké lett; a' Királyt 1646-dik esztendő a' Királyságból le tette; 1649-ben fejét vétette. Az Ország Igazgató-sára rendeltetett Fő-Tanácsnak Tagjait, testzése szerént tette, 's meg le tette, a' szerént a' mint azokban tséllját érte. Es mint, hogy az Orzágnak betsületit a' kívül valók előtt nagyra vitte: a' Parlamentum ő neki Protectori Nevet adott; Europa pedig az ő Kronvel neve mellé ezt te te: Nagy. De ez méltán esett-e vagy nem, arról így szól, a' nem csak Névvvel, hanem valósággal is Nagy Friderik Prussiai Király:

„Europa Nagy Titulust adott Kronvelnek azért, hogy ő minden Hazafiui köteletségét fel-áldozta az Anglián való uralkodásnak ditsőségének; azért, hogy a' maga talen tomít meg vesztegette; mert azokkal nem a' Hazának használt, hanem a' maga kevély-ségének szolgált; azért, hogy az ő tsalárd gonoszságait a' vallás buzgó iszeretetének se-dele által el-takarta: azért, hogy a' maga Nemzettségét törvénytelen uralkodása alá vetette akkor éppen, a' mikor annak isza-

HAZA PÁRTFOGÓJA: illy Titulust vesz fel,
 'S ez alatt Királyi Méltóságot visel.
 Söt, a' mit nem szenvedt volna Királyaiban,
 Anglia: imádta azt Pártfogójába.
 A' Törvény mit hagyott, tudta, Királynak
 Határát nem Pártfogó Hatalmának.
 Kronvel mint Pártfogó, öl vág mindent egyre
 KÁROLYT mint Monárkát veszik a' kard
 hegyre c).

badságáért hartzolt; azért hogy az ő Királyának hohérjává lett, 's azt a' maga dühösségének fel-áldozta: azért hogy vakmerő, álnok, indulatos, igazságtalan, erőszakos volt, és nem virtussal tellyes; azért hogy nagy tehetségei voltak, de jók nem voltak. Nem érdemlette tehát a' Nagy Nevet, a' melyet egyedül a' Virtusnak kell adni. (Memoires pour servir à l'Hist. de Brand.)

Bizonyára nagyon meg is kissebbednének a' Nagy Henrikek, Friderikek, JÓSEFEK, ha ezekkel egy karban tétetnének a' Kronvellek.

c) KÁROLYT. Első Károly volt a' neve ama' szerentsétlen Fejedelemlennek, ki ellen a' pártos Anglusok fel-támadának; és minekutánna 38 arra ki válogatott Birák által meg ítéltettek: halálra sententizáltak. Ennek a' szerentsétlen Fejedelemlennek álhatatósága, mind hofzszú ideig tartó öldöztetésében, mind Halálában, tsudájára volt akkor az ő leg-dühösebb ellenségeinek is: ma pedig az ő

Siámnak

Siámnak is vagyon hát névvel Királya,
 De Tsáfszári ennek Hatalma 's páltzája.
 Valaki, 's valami van nagy Országában:
 Mind az övé, mind a' vagyon birtokában.
 Ezt a' nép' sepreje közzül fel-emeli,
 'S Barcalon lesz, magát hogy ha jól viseli.
 Azt, a' leg-főbb poltról le-veti a' sárba,
 'S mindenét hordattya a' Királyi Tárba.
 Ő adta: szabad hát, hogy töle el-végye;
 'S kinek tetfzik, annak birtokává tégye.
 Ezért bizonytalan itt minden állapot;
 Itt, ha hol, le-mentén ditsérhedd a' Napot.
 Mig tart a' Királynak szabad Grátziája,
 'S más ki azt irigyli, kereftül nem állja:
 Vagy, mig az az lsten; kinek te áldozol,
 Ha vétíz is, hijjában még nem imádkozol.
 De a' Nap' fugári ha majd fogyatkoznak,
 Estve a' Tsillagok fokszor záport hoznak.
 Konstántz! d) Te, le Fort-ja e) Sau-Na-
 rainak,
 Tzéllya a' Szerentse' kettős játékinak.

rajta véghez vitt gonosz kegyetlenség, az egész Országának különös szomorúságára vagyon; ugymint a' mellynek szomorú napját, közönséges böjtöléssel firattják minden eiztendönként. Dict. Hist. Port.

d) Konstántz. Ez Görög-Országban született-vén, 's különös történetek által Siámba men-vén, ott Barcalonná, az az, olyan Mi-

F

Mikor jó Királyod' szívet kormányoztad,
'S a' Keresztyén Vallást szabadságra hoztad.

nisterré lett, a' ki az Országot igazgattya a' Király' neve alatt. Ez, az akkori Királyt Sau-Narait arra vette, hogy a' Keresztyéneket ne tsak el-szenvedje az ő Országában, hanem az ő Vallásoknak egész szabadságot adjon, sőt a' maga jobbágyit is szabadokká hagyja arra a' Vallásra állani, a' melyet szeretnének. Tizennegyedik Lajos Frantzia Királyhoz két követséget küldete; annak követségét ismét nagy pompával fogadtatta. Minden utat el-készített a' Keresztyén Vallásnak lábra állására. Azomban egy Perasha nevű Fő-embér, másokkal öszve-adván magát, a' Királyt a' maga Palotájába bé-rekeszté; Konstantzot meg öleti; beteg ágyban fekvő Királyának hallattára az Udvarba sok gyilkosságot vísz véghez; ezen való szomorúsággal a' Király életét is rövidítvén annak halála után a' koronát a' maga fejére télt, és a' Keresztyén Vallást igen szoros határok közzé szorította. (Bruzen la Mart. Entret. des Ombres par Jungerman.)

e) Le Fort. Genevai lakosból lett Első Péter Muszka Tzárnak Fő-Ministere; kinek része volt, azoknak a' változásoknak ki-gondolásába, és véghez vrtelébe: melyekkel ez a' Nagy Fejedelem, az ő Birodalmát új életre és ditsóságra vitte (L'Hist. de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand.)

Nem hitted, hogy nálad, más ott meszszebb lásson,

'S alád, sőt Királyod alá vermet ásson.
Meg lett. Az embernél nintsen nagyobb tsuda;
Olly, mint a' most fel-fútt, 's majd meg lap-padt dunda.

Még most leg mélységesb tiszteletet téssen,
Holnap vagy még ma is tsufolóddá léssen.

Eképp' vagyon dolgok ott a' Királyoknak,
Hol a' tudatlan nép szolgál bálványoknak.
Királyát 's Istenét egyformán tiszteli,

Egyforma temiénél képét engeszteli.
Mint Isten, a' Király néki láthatatlan,
Tsak ebben különböz, hogy nem halhatatlan
Sokszor szeme sem hunytt, 's már vége min-dennek,

Más Istent tesz a' Nép hülts helyébe ennek.

Nem tsuda. Mindenben nagy itt a' fetétség,
Kissebb a' Pogányban mint bennünk a' véttség.

Minket szent Vallásunk meg-tanitt tisztunkre,
Királyt mint ISTENI-KÉPET köt szívékre.

Tiltja ő ellene a' gondolatot is,
Alája rendeli az indulatot is.

Parantsol mindenben engedelmeiséget,
A' mibe nem bántjuk a' leg-fobb Felséget.

Még is im Kronvellek, d'Aveirók f) támadtak,
Clemenst, g) Ravaillákot, h) a' multt
idők adtak.

f) Mascarenhas József, Aveirói Hertzeg, hatalmas és pénzes Ur Portugalliában, a' Király élete ellen való vezedelmes szándékáért fizetett a' maga kinos halálával 1759-dik esztendő. Ennek Titoknokja, Polycarpo di Azvedó el szaladt, mikor az Urát megfogták, 's egész életében is lappangott. Halálának válván 1782-ben, meg jelentette magát a' Gyóntató Papjának; kit arra kért, hogy az ő halála után adja tudtára az egész Világnak, hogy a' Királyt ő lőtte volt meg; melyet ez az Atya a' közönséges Ujságírók által meg is tselekedett. Nem egy ilyen istentelenség marad büntetetlen e' földön: hogy ne volna hát ez élet után is helye a' bűn' meg-büntetésének.

g) Clemenst. Ez Domonkos Szerzetéből való Barát volt, ki az ő Papságra való fel-szenteltetését azzal kezdette-el, hogy akkor mindgyárt fel-tette magában, hogy a' Királyt III-dik Henriket meg-öli, kit a' Római Vallás üldözőjének gondolt azért, hogy más Valláson lévöket mind egy lábíg meg nem öletett, vagy az Országból ki nem kergetett. Ezen istentelen szándékát véghez vitte 1589-dik eszt. Mert bé-botsáttatván a' Királyhoz olly szín alatt, hogy titkoson akarna véle szöllani: által-szúra a' Királyt; kinek is jai-szavára az Udvari Fő emberek bé-rohanván, nagy indulattyókba a' gyilkost

Ah! Keresztyén Vallás' örökös motskai!
Kevélység' 's vak szentség' átkozott rabjai!
Légyetek utólsók e' izéles Világon,
Fizessetik ama' szennyvedő Orizágon.

A' jó Hazafiak, a' jó Keresztyénnek,
Szegénynek, gazdagnak, itjúnak és vénnek,
E' van, mind kívülről akaiztva nyelvére,
Mind szent petsét formán bé-nyomva szívére:

egyszeribe meg-ölik, azután testét az utszákon meg-hurtzoltatták, négy-felé vágják, meg égettik.

h) Ravaillák. Ez is először Barát volt, de azok közzül eszelősségéért ki-üzettetett. Sűrű vérét, fetétes gondolatit, addig gyullasztgatták az értelem 's kegyefség nélkül való prédikállások, hogy ama' halhatatlan emlékezett Nagy Királyt, Negyedik Henriket, 1510-ben, mint az ő Vallásával ellenkező Vallásnak' partfogójokat, istentelen kezeivel, egy szempillantásban az élettől meg-fojtotta. Ez meg-fogattatván elevenen, iokat vallattatott a' felől, kik volnának az ő társai; de mind addig is fenkit sem vallott, míg négy-felé való szakasztatásaival el-kezdett földi kinnyából, által-lépett az örökké-tartó kinoknak szennyvedésére; várván maga után azokat, kiknek ördögi tudományaik, habzó gondolatit, e' nagy istentelenségnek tselekedésére meg-erősítették.

„ A' meddig én élek, 's szívem bennem
dobog:

Kegyes Királyomhoz hiv szerelmem lobog.

„ Eltemet, véremet, érte fel-áldozom.

Hazám ígérte azt: közzé adakozom.

„ Ha jutok éltetnek ollyatén pontyára:

Eltemet mellette éreztem kotzkára.

„ Ha meg-halok, 's lelnék szíromnak halmára,

's Vigyáznak szívemnek porrá vált ham-
vára:

„ Közötte JÓSEF-nek találunk nevére;

Mert szívem halva is elzmél Hivségére.

*Nemzetünknek edgyik Bölts APOLLÓ.
JA! TE, a' kinek Méltóságos Szívedben,
a' Hazának márvány - oszlopokat érdemlő
jzeretete, olly szépen, és olly szorossan
egyesttetett, a' Felséges KIRÁLYhoz való
tiszttelel, és szent engedelmességgel, mint
a' drága kö az arany gyűrűvel! Mikor
akarod már, hogy az ilyen Mennyei Igaz-
ságokat, mellyek által a' mi fíveink vilá-
gosítatnak 's melegítettnek ne tsak úgy lop-
juk Te Töled, mint Prometheus az Égi tüzet,
a' ő sárból formáltt emberének meg-eleve-
nítésére? Scis bene cui scribam, positis pro
nomine signis.*

TIZEDIK RÉSZ.

A' Nagy MOGOL -ról.

MINT a' Mirtus a' nagy Tzedrus-fák fo-
rában,

Siám ollyan Sina' 's Mogol' szomszédjában.
Ezek mért földöket szavanként számlállyák,
Helyét sok kintsének, tsuda, hogy talállyák.

Kivált a' Nagy Mogol' roppantt birodalma,
A' pénz haláztásnak leg-bizonyosb gyalma.

Perut az Aranyrak mondják hazájának,
Mexikot a' leg-jobb ezüst' tárházának;

De az arany 's ezüst azokban tsak terem,
Indusán nyeli-el mind azt, mint mély verem a).

A' kik Amériát ezekért fel-járák,
Azokat Bengala rév-partyai várják b).

Ha mi itt is ott is abból el-maradhat,
Mind addig kovályog, mig ide akadhat.

A' Keresztyén által-adja a' Töröknek;
Ez a' Persiai nagy kereskedőknek.

a) Indusán. Így neveztetik egy szóval a' Nagy
Mogol' Birodalma.

b) Bengala, Igen nevezetes Tartomány Indiá-
ban az Európaiaknak kereskedéséről.

Móka, Babelmandel, Baffora el-vélzi c).
 'S a' nagy Mogol' földén portékává téfzi.
 Valami tsak hafznos 's betses a' Világban,
 Majd mind fel-találni e' roppantt országban.
 A' mire magának van belől szüksége,
 Meg adni, földének kéz termékenysége.
 Kintsét a' Termézet söt olly böven osztja,
 Hogy magát e' részért szinte ki-fárostja.
 E' tárházból osztol a' Világra széellyel,
 A' mit vesztünk fokszor halálos veszéllyel.
 Ha mit nem teremne ez Ország magában,
 Mind azt meg-tseréli mástól portékában.
 Nap-kelet Nap-nyugott mind ezt gazdagittya,
 Pénzét az egész Föld ide takarittya,

Vallyon tehát még is mi lehet az oka,
 Hogy így látzik — a' Nagy Mogolnak
 birtoka?
 Minden pompa nélkül vagynak fok városok;
 A' faluk többnyire pufztások 's rongyosok;
 Alig látzik vér is a' Földnek népében;
 Komor kedvetlenség ül-ki a' szemében.
 Földének igen fok része miveletlen,
 A' dolgozóknak is munkájok kelleetlen.
 Egész állapottyok mutat szegénységet,
 Ortzájokon festve látni az éhséget.

c) Móka 's a' t. Ezek is mind az Indusok-
 kal való kereskedélekről nevezetes Városok
 's Tartományok.

Hallottam a' 'Tsászfár' Tárházai felől,
 Hogy ki-mondhatatlan kintstse! rakvák
 belől.
 Mivel esztendőnként a' mennyit bé-vészen,
 Három száz millió forintnál több készen.
 De ez ott nem marad. Vagy része ki-mégyen
 Másként nem lesz fele Országa mit égyen.
 Fegyveres Népének száma hihetetlen d)
 Söldjok a' Tiszteteknek főképpen képtelen e).
 A' temérdek számú fok Mester-emberek,
 Ezeknek mű-helyek 's mindenféle szerek.
 A' kintses Tárháznak mind üresítői,
 'S a' pénz forgásának kerekét kenői.
 Sok ezren tartatnak adakozásából,
 A' kik nem élhetnek többé a' munkából.
 Így, ha fokat vesz-bé a' Tárház: ki is ad,
 Sokat; és ellene nem lehet semmi vád.
 A' felesleg valót ha ki osztogatná,
 Meg-gazdagult népét zablán nem tarthatná.
 Tudja, hogy a' Népnek elég az, ha élhet,
 Még a' 'Tsászfárnak van addig ő sem félhet.

d) Talpon álló ferege több van más-fél mil-
 liónál (Bruzen la Mart. de la Milice du
 Mogol.)

e) Vagynak olyan Tisztek foka, a' kiknek
 földjok esztendőnként, másfél millio forint-
 ra mégyen, u. ott.

Maradjon hát bátor fok a' Kintses-Tárban,
Minden esztendőnként: Az ott nem vész
kárban.

Még is ahoz képest a' mennyi bé-mégyen,
Az Orízágba: a' pénz hogy ilyen szük;
szégyen.

Kell ennek lennie, más titkos okának;
Melly Martalóttza a' pénz karik ájának f).
Vallyon az a' Vallás nintsé ártalmára,
Mellyet tart még eddig az Indus jobbára g).
Hogy mikor a' Lélek a' testet el-hadja,
És azt vagy a' tűznek vagy a' földnek adja.
Ő maga el-mégyen a' másik világra,
Ha rosz: fzenvedésre; ha jó: boldogságra.
De rendelt időre, majd vízfza költözik;
'S a' millyet érdemel, olly testbe öltözik.
Ha az első testben magát jól viseli:
Gazdag ember testét szállásául leli.

f) Még ki nem találták azt, hogy a' Hold
fogyatkozása, nem mástól származik, hanem
attól, hogy a' föld, esvén a' Hold és a'
Nap közzé, árnyékot vét a' Holdra, el-
fogván attól, a' Napnak arra sütő sugárát:
addig azt gondolták még a' tudós Görögök
is, hogy valami nagy állat enné meg a'
Holdat, a' kit is nagy tsengéssel bongással
akartak el-ijeszteni. Ezt az állatot a' Ma-
gyarok, mások után Martalótnak hívták.

g) Observation de Berniet chez Bruzen la
Mart.

Ha pedig életét gonoszul folytattya,
Szegény ember lészén a' második Attya.
Jó lenne hát akkor majd azt elő venni,
A' mit most pénzéből félre lehet tenni.
Igy fok boldogtalan a' pénzét el-ássa,
Hogy azt meg-találja az ő maga - mássa.

Ez, nem lehetetlen. Látni olly példákat,
Mellyek erről adnak bizonyos próbákat.
Ki nem tud olly buzgó és kegyes lelkeket,
Kik magokért adják élven mindeneket.
Éllyenek az özvegy 's árvák mint élhetnek!
Tsak ők ne fzenvedjék, a' mitől félhetnek
Illy Testamentommal, meg-hány százon-halnak,
A' Halál fundusa hány gazdag asztalnak?
E' még tsak tűrhető. Ha mit az edgyik vész:
A' másiknak halzna ki-pótollya emezt.
De a' Pogány Indus vastag tudománya.
Melly az okoságnak tsak fattyú-leánya.
Kárára van, nem tsak a' Maradékságnak,
Hanem azzal edgyütt, az egész világnak.
El-vész a' pénz mellyet el-rejtnek titokban,
E' kerül igazán a' meg holt marokban.
Ezért illik a' Bölts 's Jó Fejedelmeknek,
Az illy dolgokban is lenni szemeleknek.
A' mit a' tudatlan nép tart Igazságnak,
Azt fokszor a' Köz - Jó láttya tsalárdáságnak
Ha tudományának nagy hitelt nem adna,
Az Indus: Indusán gazdagabb maradna.

De hát fok föld, vallyon miért miveletlen?
 Holott jó; 's kevés van haszna-vehetetlen.
 Miért van ez a' fok mért földnyi pufztaság?
 Mint a' zöld levelű fákon a' száraz ág.
 Miért szenvedik itt ezt a' nagy réttséget?
 Miért nem irtják-ki ott a' ligettséget?

A' kik ezt országos szemekkel vizsgállyák,
 Hallom, a' többek közt, ez okát talállyák.

Hogy ott a' föld népe nem egyéb szolgánál,
 Sémmit egyebe nints éte' 's ruhájánál.
 Azok, kik a' földet birják árendában,
 Mindent takarítanak a' magok 'sákjában.
 Annyival-inkább, mert magok sem tudhattyák,
 Békével földjöket hogy meddig birhattyák.

A' nép hát kéntelen lát a' munkájához,
 Hűségtelen az öt fartzoló Urához.
 Az emberért, jármot hogy az ökor huzzon,
 A' juh tejet adion gyapjút is hordozzon.
 E' jó. Mind e' néki örökös fajáttya:
 De az Ember, a' más Embernek Baráttya.
 Ezeknek költsönös az ő szolgálatyok,
 Egy vólt mindnyájoknak a' leg első Attyok.
 Kell közöttök lenni köz illendőségnek,
 Ez lántza a' köztök lévő egyefségnek.
 Ha ezt tovább húzod mint kell: vagy megakad;

Vagy szemed láttára két darabra szakad.

Tudok olly Erdőt melly Tzitrom fákából állott h)

Ebben ingyen minden utazó meg szállott.
 Ennek önként adott szép gyümölsét ette,
 Arnyékában izzadt testét frissítette.
 De ezzel csak hamar majd vísziza élének,
 Sokan, azok közzül, kik ott el-menének.
 Mert a' fáknek nem csak gyümölsét pufztíták,
 Hanem gonofzságból ágait tsonkiták.
 Gondolkoznak a' fák, mit tévők légyenek,
 Tovább illy méltatlan hogy ne szenvedjenek.
 Hivják a' szomszédban lévő embereket,
 'S azokhoz illy formán nyujtyák beszédeket:
 Szomszédok! esmértek mindnyájban bennünket,
 Im mi meg-teremjük kedves gyümölsünket.
 Néktek adjuk, csak ti reánk vigyázzatok.
 'S az erőszak ellen meg-oltalmazzatok.
 Meg lesz, azt ígérük. A' termő fátskákat,
 Be-kerítik; adnak melléjek frásakat.
 Meg-ujjul az erdő; a' fák nőttön nőnek,
 A' meg-sértettek is egélségre jönek.
 Mint az előtt már most két annyit teremnek,
 Gyümölsök a' szájnak kedvesb, szebb a' ízemnek.

- De mi lesz belőlök? -- Hogy bőven termettek,
 Azzal veszedelmet magoknak szerzetek.

h) L'An Deux Mille quatre cens quarante. Les Impost.

A' szép szabadságban termett gyümöls fok
volt,

'S az öriző fereg felölök így gondolt:
Ha ma fokat szedünk, holnap többet adnak,
E' fák; termésekben semmit nem apadnak.
Szedjünk-le hát rólok mindent ne fainállyuk;
Ha majd nem teremnek másképpen próbállyuk.

Tsak hamar magok közt a' fákat fel-öfztyák,
'S minden gyümölsöktől hirtelen meg-
föfztyák,

Azok reménykednek, sohajtanak, firnak:
De a' rájok mászott föfztókkal nem birnak.
A' fok szép gyümölsöt erővel el-víszik,
Hogy a' fáknak nem kell hinni: ök azt
hízik.

Azomban el-fogyván a' mit el-hordának,
Senki nem adhata tzitromot szájának.
Ez, annak jó levét meg izelitette,
'S akkor is hogy nem volt el-nem felejt-
hette.

Kényes kívánsága még nagyobb erőt vett,
Hogy annak eleget éppen nem tehetett.
Fel ingerli tehát ismét a' Strásákat,
Hogy meg-nézegefsék egyenként a' fákat.
Vallyon a' levél közt el-nem maradott-e?
Vagy ujjonnan a' fa ki nem fakadott-e?
Nints semmi. — Oh! jó lesz, így szoll a'
kívánság,

Gyümöls helyett maga a' gyümöls termő ág.

Meg kell hafogatni itt 's ott is a' haját,
Jó a' leve: nem kell hallani a' jaját.

Igy a' kik Strásául ide rendeltettek,
E' gyümölsös fáknak pusztítóí lettek.
A' Fő Strásához is hafztalan járkáltak,
Mivel minden utat ez alsók el-áltak.
Ha annak füléhez jutott a' panaszok,
Ezek, azt mondták, Hogy a' fák ra-
vaszok.

Szegények mig birtak gyümölsöt is adtak,
'S hogy nem volt nedveség benne el-
fzáradtak.

Igy jár a' dolgozó föld-népe végtére,
Hol ügyét a' Király nem vézi fzivére,
A' nép éjjel nappal ha másnak dolgozik,
'S verejtékje hafznán azzal nem öfztozik.
Ha az, pompás, tzipra, kevély, vesztegető;
Ö a' kenyérben is tsak alig ehető:
El-vész utollyára minden efze kedve,
Rosz a' dolga, mellyet test fziye febhedve.

Hát ha oda járul a' nagy kegyétlenség:
Ez az országnak lesz pusztító ellenség.
Ha az Atya nem hágy semmi örökséget;
'S Fiától sem várhat semmi segittséget;
Ha azt az Urának nemzi 's nem magának,
'S láttya hogy társa lesz az ő rabságának.
Ujabb bait keresni, oh! hogy igyekeznék!
Most maga, majd többet magával éheznek.

Ha emészto gyomra fokszor áll üressen,
Nem lehet hogy éhen, 's fáradva szerezzen.
A' dolgozó kéz láb, így nem szaporodik,
Szabadságra a' nép, hol nem házasodik.

Hát a' mennyi kárt tesz, hogy a' szegényeknek,
Nints módjok, utánna látni a' léleknek.
Ennek minden Rendben nagy a' tehetsége:
De a' neveléstől függ a' Nemessége:
Ha ő meg-fojtódik még gyenge korában,
Már az ostobáknak által ment sorában.
Nem látz benne semmit, mást alatsónyságnál,
Veszedelmes 's káros nagy tudatlanságnál.
E' izülő annya lesz majd minden gonosznak,
A' Törvény sem használ a' meg rögzött
rosznak.

Mért hogy a' Törvénynek az ember engedjen;
Nem elég, hogy a' kimár vétett szenvedjen.
A' izivnek kell arra jókor készíttetni,
De az elme nélkül erre nem mehetni.
Ezt kell hát erlelni olly' Igazságokkal,
Mellyek szelidséget hordoznak magokkal.
Isten 's ember eránt mi a' kötelesség,
Mit kiván ő töle az igaz kegyelség.
Ha ezt tudja, 's hiszi belől a' izivében,
Külső törvény nem kell, meg van a' lelkében.
De ha mind ezekben a' gyermek tudatlan,
Majd ember korában lesz jobbúlhatatlan.
Íggy, hűségtelen, a' másén kapkodó,
Most itt, 's majd ha lehet másutt tartzkodó.

Mind

Mind ez nyavalyája a' MÓGOL népének,
Igaz oka van hát sok pusztás földének.
Hát ha ide téved a' fok Fakirokat i).
E' más dolga utánn töltöző hasokat.

i) Ezek a' Mahumet 's Pogány valláson való
Dervisek vagy Szerzetesek. Ezeknek a'
száma két millióra nagy a' Mógol Birodal-
mában. Nyoltz száz ezren vagynak Maho-
met Vallásán lévők, tizenkét száz ezren
pedig pogány Vallásnak. Ezek járnak egy
helyből más helybe; 's mikor valamely Vá-
ros vagy falu alá érkeznek, egynéhányan bé-
mennek eleség kérni, melyet a' lakosok in-
gyen adnak nekik, mint ollyan emberek-
nek, kiket szenteknek gondolnak azért,
hogy magokat az illyen szenvedéssel tellyes
életre adták. Ezek között némellyek szá-
nyák magokat, az Alkoránnak tanulására és
a' papok mellett való szolgálatokra; némel-
lyek kemény penitentiára. Sokan testeknek
erőszakos meg-tekeredésével fekszenek a'
földön sok esztendőig, néha halálokig, so-
ha fekvéseket meg nem változtatván. Né-
mellyek a' fejeiken, mások a' Vállokon ösz-
ve kaptsollyák kezeiket, vagy fel az ég
felé tartják. Némellyek a' fejeket a' föld-
nek szegeznek, senkire nem néznek, senki-
hez nem szólhatnak. Némellyek egy lábón ál-
lanak, tartván kezekben valami edényt, a'
mellyben tűz van, melyre az ő Isteneknek
tisztületére tömjént hintenek, 's a' t. Mind
ezekben az állapotokban pedig, egészen me-
zítelenen vagynak. Szörnyű dolog, a' mit
az Indiai Aizsanyokról beszélnek, hogy
azok tselekesznek, ezekkel, a' mindent el-

G

Kiki a' kegyefség költött színe alatt,
 A' néptől ki-tekert leg jobb ízű falat;
 Oh! melly fok pufztaság meg telnék ezekkel!
 Melly fok munkát véghez vinnének kezekkel!
 Most pedig csak esznek: semmit nem dolgoznak.
 Isznak: 's a' dolgozó népért imádkoznak.
 De mit van mit tenni. Élniek ezeknek,
 Szükség, mig ideje el-jöhet végeknék.
 Mig az Ország benne nagy hasznát talállya,
 Mind addig ezeket békével el-állya.

álló, érzékeny, de magokat érzéketlenné
 tett oktan szentekkel. A' kik ilyen szent-
 védésekre adják magokat, azoknak ételekre
 és italokra, más, kissébb szentségű Fakirok-
 nak van gondjuk. (Le Grand Dict. de Mo-
 reti, l'article FAKIRS.)

TIZENEGYEDIK RÉSZ.

P E R S I A.

A' MOGOL földével Persia határos,
 Ott Deli, Ispahán itt a' leg-főbb város.
 Ezt nem kellett sokat szerte-ízét keresni,
 Könnyű Elefántot a' bokrok közt lesni.
 Ispahán falait olly mészze ki veti,
 Hogy egy napi járó föld a' kerületi.
 Nagy fő illik a' fok 's temérdek tagokhoz,
 Másként illendően nem vonnak magokhoz.
 Ha' a' Fő tagjait zablán nem tarthattya,
 A' leg kissébbtől is romlását várhattya.
 Mitsoda Kandahár egész Perfiához? a)
 Olly mint az ízalat a' nagy tziprus-fához.
 Még is hogy Ispahán mély álomban merült,
 E' kis tag, a' maga nagy Fejére fel tilt.
 Álom! oh! Természet kedves ajándéka!
 A' fáradt test 's elme ujító árnyéka.
 Hát csak a' tagoknak adodé magadat?
 A' főtől el-tiltván édes játékat.

a) Kandahár. Persia és Indósián között fekvő
 Tartomány, mellyet a' Persiai Királyok ne-
 vekben igazgat egy Gubernátor, ki Perfiá-
 ból küldetik.

Nem szabad-e. Ennek mézedet kóftolni?

Hát szüntelen talpon kellé Országolni?

Ugy van. — Szükség hogy a' tagok nyugodjanak,

De a' fzemek űtrását szüntelen állyanak.

Miga' kormány-tartó vigyáz, nem szunnyókál,

Addig légyen örvény, légyen fok ízáz
kő-szál.

De ha egy kevésé alszik is: már félek,

Egy miatt el-veszhet fok ízáz's ezer lélek.

Hussein! ártatlan Király! de alvó Fő b),

Ki, nem látád veszély ellened honnét jő.

b) Hussein. Soliman Perfiái Királynak kisebbik fia, kit az Eunuchusok, (Herelt emberek) a' kik nem csak a' Királyi Aszizonyos Háznak (Hárám) hanem az egész Ország-nak is Igazgatói voltak akkor,) Királyná tettek azért, mert ki nézték belőle, hogy ő alatta inkább uralkodhatnak, mint az ő Bátyja alatt. Hussein minden nemes nagyra vágyó indulat nélkül való volt, mindenek-nek felette szíverette a' magánoságot. Val-lásához különös indulattal víveltetvén, egy ideig az Alkoránnak olvasására adta magát; azután pedig az Orzágnak Igazgatását egészen az Eunuchusoknak kezek között hagyván, a' bor ital, és az Aszizonyok társasága foglalták el egész életét. Így, azoknak egymással való meg nem egyezések miatt az Orzágnak Igazgatása egészen fel-fordult, 's következő romlására, tágas ajtó nyit-tott. Bruzen la Mart.

A' pártos MIR VEIS álnok mestersége c)

Igy lett mélyen alvó Királyságod vége.

Nem érzéd, hogy mikor ő tsak sziveskedett,

'S a' Mekka kegyes utnak erefzkedett d).

c) MIR-VEIS. Ez feje volt a' Tatár és igen hadakozó Agván Nemzettségnek; melly a' Tatároknak szokások szerént fátorokban lakott, Kanduhár mellett; mellynek Gubernátora félvén attól, hogy ha ennek a' Nemzettségnek okos és bátor feje találna lenni, pártot ne űsön: Mir Veist el-küldötte Ispahánba, mint a' ki leg nagyobb tekintetű volt az ő Nemzettsége között. Ez ott, olly mesterséggel tudta a' maga dolgait folytatni, hogy minden gyanúságot magáról el hárított. Sőt utóllýára még jobban hitt az Udvar néki, mint ama' hűséges Gubernátornak, kinek fok ellenségei lévén az Udvarnál, kik által gyanúságra hoztatt, Mir Veis vízfíza küldetett a' maga Nemzettségéhez, Királyi petsétes levéllel, hogy a' Gubernátorra vigyázzon. Haza érkezvén, tsak hamar a' Gubernátort, minden Perfa katonáival edgyütt meg ölette; 's ezen gonofságát úgy festette le az Udvar előtt, hogy még akkor is semmi gyanúságot maga felől nem szerzett. Ez esett 1709-ben.

d) A' Mekka. Igen érdemes kegyességnek tartatik a' Mahomet Vallásán lévőknek, ennek Hazáját meg látogatni, a' melly Mekka. Mir Veis, hogy a' kegyességnek színe alatt annál inkább el-titkolhatta nagyra vágyó indulatit, kéredzett a' Királytól Mekkába,

Akkor fundamentom vettetett általa,
 Mellynek Ispahánnál fellyebb nöne fala.
 'S mig Te a' Hárámban magad mulatgatod,
 'S az országot mások által igazgatod,
 Azok egymást rontják, téged tsalogatnak,
 Kiki tsak a' maga hasznára halgatnak.
 Addig e' nagy kigyó le téfzi Tojását,
 Az, ki pattan 's szerzi Országod romlását e).

ezen szent kötelességnek végbe vitelére. A' Persák is Mahomet Vallásán vagynak; de, hogy ők a' Török' földére ne járjanak, Aba a' Persák nagy és bölts Királlya, hafznosnak ítélte Meszátba, a' Persa birodalomban lévő Városban által tenni ezt a' szent utazást. Annyival inkább, hogy, jöllehet az Alkoránt tartják mind a' Persák, mind a' Törökök: mindazáltal annak magyarázattyában annyira különböznek egymástól, hogy egyik a' máliakat Eretneknek tartja. Mir Veis az ő Nemzettségével edgygyüt, a' Törökökkel tartott a' Vallás dolgában, nem a' Bersákkal: azért is a' neki meg engedtetett hogy Mékkába menyen. El is ment; de nem azért hogy kegyeskedjen; hanem azért, hogy a' Török papoktól levelet vigyen Szent Petsét alatt a' felől, hogy az ő Nemzettségének, szabad a' Persiai Király, mint Eretnek ellen fel-támadni. Melly levelet mikor osztán otthonn meg-mutatott, könnyen reá vette ezt a' tudatlan Nemzetiséget arra, hogy Törvényes Királlya ellen fel-támadjon.

e) Kigyó. Mir Veis, ez a' ravasz kigyó, tsak a' készületet tette meg; hanem az ő

A' koronát mellyet Sófi kegyefsége,
 Nyert, bár nem birt maga, hanem Nemzetsége f).

fia Magmud, tökéletességre vitte azt, a' mit soha még tsak meg sem is gondolt előre, sem az ő Attya, sem maga. Mert az Agvánoknak először tsak a' volt az igyekezetek, hogy szabadságot szerezzenek magoknak. De hogy a' Persiai Fő Igazgatóknak egyet nem értéfe által, jó szerentsége kezdett lenni Magmudnak, alig vette észre, hogy Ispahánt is, a' Királlyal, minden kintsével, 's Fő embereivel a' maga hatalma alá hódította. Így a' Persiai koronát el-nyervén az egész Országot hallatlan vér ontásokkal bé töltötte; mig nem 1724-ben, az ő Attya bátyának fia. Airáf által, halálos ágyába meg ölettetvén, nem annyira uralkodásának, mint szörnyű kegyetlenkedésének véget vetett; minekutánna a' Persiai koronát viselte volna három esztendőig. Airáf szerentséglebb volt annyiban, hogy tovább uralkodott. Mert a' korona, Tamásra, a' boldogtalan Hussein fiára 1729-ben ment vízfíza ezekről a' tolvajokról.

f) Sófi kegyefsége. A' Persiai Királyi Háznak törsoke Sófi vagy Söfa; ki is Alinak, a' Mahomet Vejének maradékából valo volt. Elt a' Tizennegyedik száznak a' vége felé. Ollyan vezetes volt az ő szentségéről, hogy mikor Tamerlán, a' Bajazét meg győzéséből vízfíza ment Persiába, különös tiszteletből harmincz ezer rabokat ajándékozott

Mellyek az ág hegyén tsak addig állanak,
 A' fonnyasztó szelek mig meg fuvallanak h).
 A' vért fel gyullasztó égnek melegsége,
 A' testet hizlaló eledel bövsége.
 Az ebből származó dologtalansággal,
 Heverő étettel, kényes puhasággal.
 Királyi székedet egygyűit támogattyák,
 Oltáridon az ujj tömjént gyujtogattyák.

De meg lásd hogy azért el-ne hidd magadat,
 Hogy itt mutogatod illy nagy hatalmadat.
 Van másföld, hol léfnének népek Fejedelmek,
 Kiken nem tehetnek ennyit a' szerelmek.
 Kik a' puha testnek lágyágát meg gyözik,
 'S Virtussal a' vérnek falakját ki főzik.
 Nem botsáttuk ötet tsak szabad szájára,
 Halgatnak a' lélek 's a' Vallás szavára.
 A' jó Természetnek Törvényét szeretik,
 De a' puhaságnak leányát meg vetik.

h) Szabad a' Mahomet törvénye szerént minden ő követőjének négy rendes feleséget tartani, és annyi ágyait valamennyit el-tart-hat: az az, valamennyibe belé szeret. Mert abba ismét jó módja van' hogy a' régiesen ki adjon, az Alkoránnak ezen szavai szerént: *Mikor többé a' te feleségeid nálad nem tetszenek, szabad azokat meg változtatni.* Quando illæ non amplius tibi placent, commutare eas licet. Surat. 8. Bayle Dict. Hist. Critique à l'article Mahomet. Note Q.

Sesoftris Egyiptom' hajdani Királlya, i)
 E' tiszta virtusnak ki rajzolt példája.
 Irják, hogy ez egyszer egyedül sétála,
 A' mint a' szép Nilus vize folydogála.
 Senki nem volt véle tsak az ő Angyala,
 A' nap is el tűnvén, látszott est hajnala.
 (Az illy Angyalt a' test szeme meg sem fejti,
 Mint leg jobb Baráttját de a' szív el-rejti.
 Ez az embert minden jóra igazgattya,
 A' Józan-okofság szavát ha halgattya).
 Sesoftris hát, nevén Angyalát szollittya,
 Az: itt vagyok Király! a' szót így ujjittya.
 KIRÁLY! — mond Sesoftris, hidd el-hogy
 szeretném,
 Ha e' ditső nevet meg érdemelhetném.
 De mit tselekedjem? Az így szoll: fiesünk,
 E' labirintushoz hogy közelebb esünk.
 Ezt a' Nagy Ofiris a' mikor fundálta,
 Az illy izemélyeknek kedvéért tsinálta.
 Szót fogad Sesoftris. Siető lábával
 Repülni láttatik edgyütt Angyalával.
 Mit lát? Az Épület külső pitvarában,
 Két Iftenség vagyon különös formában.
 Az edgyiknek szívet sebheto szépsége,
 Mosolygó ajaka, szeme élelsége,
 Az ékes virágok közt el-heveredve,
 Most így, teste gyengén majd meg tekeredve.

i) L'Allegorie de Sesoftris attribuée à de Voltaire.

A' jádzó szerelmek nagy édeségétől,
 Ajulva van 's fosztva tsak nem erejétől.
 Ennek háta megétt hárman strásálának,
 Tántorgó lábokkal a' mint álhatának.
 Ezeknek minden hús le-száradt tsontyokról,
 Sárgaság tsepeg le az ábrázattyokról.
 Azt kérdi Sesostris hiv vezetőjétől:

Ki ez a' szép gyenge Nimfa a' nevéről?
 Hát e' rút emberek vallyon kik lehetnek?
 Mi dolgok vagyon itt? mi jót keres-
 hetnek.

Király! az így felel: E' szépség ki legyen,
 Arrol tudósítást akarnám más tégyen.
 Ezt Te rajtad kívül, minden jól esméri;
 Udvarod 's Országod segittségét kéri.
 Ez, ama' szép ugyan, de káros Istenség,
 Kinek ez a' neve: TESTI GYÖNYÖRÜSÉG.
 Ez a' Fejek amaz Otsmány személlyeknek,
 Kik olly kelletlenek a' néző szemeknek.
 Azok között első, mint ládd az UTÁLAT,
 Más a' MEG - UNT - ELET, harmadik a'
 BÁNAT.

Ezek a' leányi a' multt bujaságnak,
 Ezek nyomják farkát e' szép Afzfonyságnak.

Sesostrisnak mélyen bé hatott szívére.
 E' komor Igazság hogy lett értésére.
 Kérdi ismét. Hát az mi Istenség lehet,
 Kit a' ízem amodébb fel tsak alig vehet.
 Ugy tetszik, az nem illy könnyű tekintésü,
 Nemes vidámsággal de tellyes nézésü.

Arany páltza vagyon, 's golyóbis mellette,
 Jobbra: kard és Mérték bal kézről tétetve.
 Sok könyv és sok írás telte meg kezeit,
 Egy pais el-fedi szép fejét mellyeit.
 A' melly ditső templom nyilik a' szavára,
 Annak nem nézhetni világosságára.
 Külső Tornáztának felső boltozattya,
 HALHATATLANSÁGÉ: ez írást mutattya,
 Bé lehet-e nékem vallyon oda menni?
 Nehéz, mond az Angyal, feleletet tenni.
 E' dologgal immár sokan próbálkoztak,
 Jobbára felöle, kik meg unakoztak.
 De nem természete e' komor Szépségnek,
 Tüzét nem érezni a' szerelmességnek.
 Amaz érzékenyhez könnyebben férhetni.
 Az, nagyobbban: de Ez tud jobban szeretni.
 Az magához vonó szépségeket mutat:
 Ez, a' szeretődnek tefz fel nehéz utat.
 Az ő Elméiektől kíván Jozanságot;
 Szivektől, állandó és hiv Tisztaságot.
 Ennek ő magának neve: a' BÖLTSÉSSÉG;
 Fel-nyilt fényes lakó-helye: a' DITSÖSSÉG.
 Minden Jó íródik e' Templom' falára,
 'S által megy a' végső maradék szájjára.
 A' TE nagy Neved is majd ide íródik:
 Szíved e' két Isten közt ha nem osztódik.
 Mind kettőt egyszer'smind szeretned nem lehet,
 Szabados választást de még szíved tehet.
 Ah! így szoll Sesostris; én már választottam,
 E' két személlyeket mihelyt meg láthattam.

Szeretsék bár mások e' két Istenséget,
 Edgyütt : Sefostris tefz köztök külömbségét.
 Azzal boldog, magam, 's röviden lehetek,
 Ezel mindeneknek nagy hasznot tehetek.
 Annak hát mulólag egy pár tsokot ada:
 De e' másodiknál a' szive marada.

JÓSEF! a' TE széked fokkal Felségebb,
 Neved mennyen földön már ditsőségebb,
 Mint sem hogy én merjek azokról szollani,
 De szabad térdemet, néked meg hajtani.
 Királyi Virtufid a' midőn tsudáлом,
 A' szent halgatásban tisztemet találom.
 Ti oh! láthatatlan 's halhatatlan kezek,
 Kiknek nagy dolgokat irni nem nehezek.
 Vegyétek ezeket egygyül egyig forba,
 A' leg kissebbnek is vétek esni porba.
 'S a' HALHATATLANSÁG DITSŐ Templo-
 mában.

Tegyétek a' leg-főbb Virtufok sorában.
 Hogy a' leg utolsó Nemzet is láthassa,
 'S JÓSEF-ért az EGET a' világ áldhassa.

Népek! Ti Nagy JÓSEF boldog jobbágysai!
 Tanító példámnak, ti vagytok tárgysai.
 Nézzétek, Sefostrist Bölts Királyotokban,
 'S azután szálljatok vízfíza magatok-
 ban.

Ugy-e? hogy e' Föhöz olly tagok illenek,
 Kiknek mindenféle Virtufok kellének.
 A' kik ellenségi a' testnek kényének,
 Hordoközi a' Nap és a' Hold terhének.
 A' kik a' szabados test gyönyörűségét,
 Ugy tartják mint lelkek káros ellenségét.
 Amazt mértékletes étellel táplálják,
 Ezt a' Böltségségnek tejével hizlallják.
 Néznek, nem személyek magános hasznára.
 Hanem az egéiz test köz boldogságára.
 A' puha életnek a' mint gyűlöllői:
 Ugy a' Munkálságnak szíves szeretői.
 Az Elméjek ékes, jozan gondolattal;
 Szívek szép, egyenes tiszta indulattal;
 Mindenben, a' mi jó, erősek 's állandók,
 Éltek, 's mindeneket azért áldozandók.

Oh! bizony illy tagok illenek e' Fö-höz,
 Nemzetem! Virtufod mérd e' Próba-köhez.
 A' mikor a' pompát a' Király kerüli;
 'S Felséges Vállait a' te gondod üli.
 Fö Máltóságának jufsát le vetkezve,
 A' Gyönyörűségnek ellene evezve.
 Ditsőséges Vérből származott Testének,
 Nem kedvez; nints nyugta Királyi lel-
 kének;

Szerető szívének fel-emelt Bálványa,
 Nem más, hanem a' szűz Böltségség leánya.
 Ennek két karjain ösze ölelkezve,
 Minden más tűz ellen áll fel-fegyverkezve.

'S annak méznél édesbb Nemes Komorságát,
Ugy nézi mint Maga, 's népe boldogságát.
Oh! hogy lennél Nemes MAGYAR! vész-
tegető!

Puha, 's a' bujaság tittjára fiető.
Ném! - - e' Ditső Fő-höz olly Tagok illenek:
Kiknek a' Böltsefség, 's a' Virtus keletnek.

TIZENKETTÖDIK RÉSZ.

TÖRÖK Ország.

A' PERSÁNAK földé a' hol végeződik,
A' Töröké éppen mindgyárt ott kezdődik.
Török! te Keresztyén Névnek ellensége!
Ha lesz vérengező Hatalmadnak vége!
A' fél Hold oh! mikor fogy már el-egészen,
Erőt a' Nap rajta vallyon mikor vélsen.
A' Nagy Konstantinnak ketté hasadt ízéke,
Ha lesz egy Római Tsáfzárság mértéke a).

a) Konstantinnak. Constantinus Magnus Első Keresztyén Tsáfzár Rómában, maga birta, az ő előtte lévő, és szinte a' negyedik Századnak végéig utánna következett Tsáfzárakkal, mind azokat, valamellyek most a' Római és Török Tsáfzárságokhoz tartoznak. Theodosiusnak a' Fiai Arcadius és Honorius között osztódott fel ez a' Birodalom, és így lett ez egyből kettő, mellyek közzül az edgyik Napkeleti, a' másik Nap nyugoti Birodalomnak neveztetett. A' Nap nyugotinak fő - Városa vala Róma; és ez a' birodalom, sok változásokkal ma is fenn áll, a' Római Tsáfzárságnak neve alatt. A' másíknak vége lett 1453-dik észt.; a' mikor Második Mahomet Konstantinápolyt meg-

Idő! e' változás ellen meddig hartzolsz!

Illy fok boldogtalan lelket miért lartzolsz!

Elég. — Mindenfelé látok mozgásokat,

A' mellyek ígérnek nagy változókat.

Mahomet! b) Szolimán! c) hszontalan firtok

Készül mélyen áfott temetkező firtok.

vette, és a' Keresztyén Görög Birodalomnak romlásán, a' Török Birodalmat megfundálta.

b) Ez az a' Mahomet, kiről fellyebb emlékeztetett, kit méltán lehet a' Török birodalomnak fundátorának tartani. Igen Vitéz, bátor, bölts Hadi vezér volt; a' millyennek kellett lenni egy olyan Fejedelemeinek, a' ki a' világon nagy Változást okozna. A' Hunyadi Jánosok Mátyás Királyok Vitézségeknék kőszorúját, a' telzi ditsőségessebbé, hogy illyen hatalmas hadakozó Vitézzel kellett ő nékiek szembe szálni 's győzni.

c) Szoliman volt a' Török birodalomnak egyik leg hatalmasabb Tsáizárja, kinék Neve emlékezetben marad a' Magyar Historiákban is, Belgrádnak először meg vételéről, a' Mohátsi Veszedelemről, Budának 's más erősségeknék el-foglalásáról, Bétsnek meg-foglalásáról, és a' szigeti Várnak vivása alatt esett haláláról, mellyek estek 1521-től fogva 1566-dik ész. Ezzel kötött leg először a' Frantzia Nemzet szoros egyetiséget, niellyet

Az irigység, melly járt köztünk a' reftséggel
Haldoklik: fenyeget az utolsó véggel d).

A' Nap sugárai már most fényesebbek,

A' fizek is mellyek néznek élesebbek.

Öfzve ért a' lángja a' Keresztyén szivnek,

Nints helye az egymás ellen fel vont ivnek e).

Ha a' két fejü Sas egyfzer kél szárnyára,

El-repül Stambulig, 's féizket rak várára f).

Az e' felöl való édes Reménséget,

Ugy tartom, mint Hazafiúi hűséget.

Meg-lebhedt szivemnek ez gyenge flastroma.

Ez fok Magyar Mártir szent Testamentoma.

mind eddig is meg tartott, Magyar Ország-nak sokszori kárával.

d) Minden historiákból azt lehet látni, hogy ha a' Keresztyén Fejedelmek egymás között meg egyeztek volna: soha a' Török birodalom olly erős lábra nem állott volna Európában.

e) Ugy kezdenek lenni a' Keresztyén Fejedelmek egymással, mint mikor a' kéziz fel vonódik, de ki nem lövettetik. A' táborozásokban a' sátorok fel vonattatnak, de a' dolgok a' Tsendes Tanátskozáfok által végeztetnek el otthon.

f) Stambulnak hívják a' Törökök Konstantinápolyt.

Ezeknek véreket a' kik ki ontották:

Azok az Istennek szem fényét bántották.

Oh! hogy maradhatna hát ez büntetetlen!

Egy ártatlan tsepp vér fints ki keresetlen.

A' kik széllyel hányták az UR-nak oltárit,

Magokra ingerlék az Egek Polgárit.

Ezek közül tsak egy olly nagy erővel bír,

Hogy kell öltjeinek majd két száz ezer sir).

Ezek hiv szolgai az Egek URának,

Ki a' Boszfú állást meg-tartá Magának.

Oh! ha el-jött ennek el rendelt ideje,

Indully segítségre Menny Hadi ereje!

Ha kéz a' Dög: Sasok ti is repüllyetek h)

Dulásra fosztásra népek kézfüllyetek.

De ezt a' jövendő időről kell várni,

Bizonyos lépéssel tsak má-n lehet járni.

Itt vagy hát alattam Török birodalom!

Ally meg! gyanús földed a' mig bé nyar-
galom.

g) Ki jöven az Urnak Angyala, le vága az
Assíriabéliek seregében száz nyoltzván öt
ezer embert. *Ésa.* 37.

h) Tzélozás vagyon az Idvezítő szavaira; ki
is Jerusálemnek a' Rómaiak által követke-
zendő veszedelméről így szól: A' hol a'
Dög oda gyűlnek a' Sasok. E' példa-beszéd
volt a' Sidok között: de igen szépen alkal-
maztattatott a' Római Hadi seregnek Sas
záslóira. *Mát.* 24: 28.

Elsőzör is rólad emlékezést téizek,

Szent Föld! háládatlan Uramhoz nem
léizek.

Mikor téged látlak arról gondolkozom:

Meg halni bünömért, hogy már nem tar-
tozom.

Itt járt a' Meg VÁLTÓ, itt fzenyvedt, meg
itt holt,

Mig értem fizetni kellett, addig itt volt.

Bár hát most reád föld! nints semmi szük-
ségem,

Rólad emlékezni, de kötelelségem.

Bizony kegyelségem ha hozzád kötetnék;

Ha Keresztyén nálad nélkül nem lehetnék:

Soha az az ISTEN, a' kit én imádok,

Kihez képest minden Istenek tört nádok,

Azt meg nem engedné, hogy téged a' birna,

Ki szent Fia ellen hamis Vallást írta.

Mig Jerusálemben akar tizteltetni,

Oltárát örökre széllyel nem verhetni.

De mikor az egélz földtől meg kívánnya.

Hogy tiztellye: régi Templomát el-hánnya.

Mint Jerusálem volt, Garizim lesz olly szent:

Ha tiztán imádod ott az Igaz ISTENT.

Egy Helynek más felett már ma nints szentsége,

Az URé ez a' föld 's ennek tellyeisége.

Tizta szivet, lelket ha emelz az Egre,

Akárhol: el-értél a' fő kegyelségre.

Jöj ide a' Világ leg tulsó végéről,

Hogy tsudát láss a' szent Golgota helyéről.

E' lesz a' felelet: ki kívánta töled;

Itt volt, de már fel ment Meg VÁLTÓD
előled.

A' hol ő van, buzgó szived ha ott léfzen:

Annál szentebb utat a' tested nem téfzen.

E' kereizt, koporsó, szegek 's más egyebek,

Mellyek által lettek (mondiak) ama' sebek.

Lelked nyavalyáját meg nem gyógyíthatták,

A' Sebeket, a' HIT szemei láthatták.

Azokban keresséd hát meg gyógyuláfod,

A' HIT, 's a' SZENT ELET a' te utazáfod.

A' mi ezen kívül van a' Tudatlanság,

Kár a' Kereszttyénben a' nem bölts buzgóág.

Példák a' Kereszttyén Országok népei,

Ama fetét világ szentelt Vitézei.

Kikben a' Buzgóság meg nem tiiztult heve.

A' Kereszttyénségnek vezedelmes leve.

Mert a' kereszt őket ide vezérlette,

's a' Mahomet Népe sirhalomba tette i).

- i) A' tizenegyedik században indult vala fel a' Kereszttyénség először arra, hogy, az úgy mondatott izent földet, a' hitetlen Mahomet vallásán lévőknél kezeiből ki vegye. A' kik erre a' izent Katonaságra reá adták magokat, azoknak, több különös jussokkal edgyütt, Rómában, tökelletes bűnök' bortsánattya ígértetett; ők pedig ezzel külömböztettek meg más Világi katonáktól, hogy veres posztó keresztet hordoztak a' jobb

Pusztává maradtak fok népes Országok,

Idegenre mentek örökös jószágok.

Othron az özvegyek 's árvák szaporodtak;

Itt, egymással a' szent Hívek tzivakodtak.

A' szent vitézségnek izabados Zászlója,

Lett fok gonolzságnak tüzesült taplója k).

vállokon, mellyekről Keresztes Katonaságnak neveztetek. Nem lehet meg illetődés nélkül olvasni azokat a' Historiákat, a' mellyek emlegetik, a' Kereszttyénségnek ez által a' Katonaság által esett szokszori, meg sirathatlan pusztulását 's kárát.

- k) El-halगतván egyebeket tsak ezt említem, melly nagy vezedelme következett e' mi Hazánknak az ilyen Keresztes Katonaságnak rendeletlen szabadságából. Második László Király fel-indittatik a' Törökökkel való hadakozásra; de minthogy sem pénze sem embere nem volt, az Esztergomi Cardinalis Bakáts Tamás, engedelmet nyert Rómában, a' Keresztes Katonaságnak Magyar Orzágon lehető gyűjtésére. Ez, fok ezerre gyűlvén a' parasztságból, Dósa Györgynek vezersége alatt fordította a' maga fegyverét a' Nemes-ség ellen. Nints a' kegyetlenségnek, 's istentelenségnek olyan rettentő neme, a' mit ezek el nem követtek mind azokon valakik parasztek nem voltak; mind addig, mig nem Zapolya János Erdélyi Vajda, ezeket ízélyel verte, Vezéreket el-fogta, és az Orzágot, négy holnapí véres háborúsága után, 1514-dik eszt. meg tsendeltette. Ezekről neveztetek azután a' Ha-

Az igaz Kegyesség mig fzemeket nyitott.
 Páztort 's nyájat végre arra meg-tanított,
 Hogy a' szent Vitéznek nem e' föld a' tzellya,
 Lelki a' fegyvere, fíakja, pántzéllya.
 Lelki ellenséggel kell néki hartzolni,
 Így fog, ha itt nem is, Mennyben Országolni.
 Lelki a' Hit, melly őt meg különbözteti,
 Ez láthatatlant néz; ez a' Terméizeti.
 Ennek valóság kell; nem kap az árnyékon,
 A' testet hordozza okos tartalékon.
 Kész, meg holt Uráért yérét ki ontani;
 Minden Törvényének térd' 's fejet hajtani.
 Meg különbözteti, de magát a' fátol,
 Szent, 's már ditső Testét kö-koporsójától.
 Magáért, mindenét 's életét is adja:
 Ezt, a' kinek jutott, önként annál hadja.

Meg-vallja ezt, a' ki azokat még nézi,
 Kik az Urnak voltak leg-első Vitézi.
 Mire volt fő gondjok az Apostoloknak?
 'S ő utánnok a' fok hiv Tanítványoknak?
 Arra: hogy a' Kristust hidjék 's predikállyák,
 'S szent Tudományáért a' halált ki állják.
 Soha nem sürgették a' Keresztyéneket,
 Hogy meg-látogassák ezen szent Helyeket.

borúság indítottok a' Hazában, Kurutzoknak;
 mert ezeket Deákil így hívtak: Cruciati
 (Fr. Car. Palma Notitia Rer. Hung.)

Az UR koporsoját meg nézi Mária:
 El-hal, hogy nints a' Test; hanem a'
 Fáslija.
 E' nem kell. Magáért töprenkedik és fir,
 Ha az UR nints maga: mit tesz ha ezzel bir?
 Bizony meg nem lehet fz. Pétert menteni:
 Hogy ezt ott találta ő is felejteni.
 Sőt hogy mikor már sok ezer Tanítványt tett,
 Senkit ilyen formán közölök nem intett:
 Keresztyének! Első gondotok e' légyen,
 Kiki a' Golgota helyére ki mégyen.
 Ottan azok közül a' mi találkozik,
 Melly a' szent koporsó 's Kereszthez tar-
 tozik,
 Azt mind hozzátok el, 's szentül őrizzétek,
 A' földön heverni azoknak nagy vétek.
 Ha a' Sidók ebben ellent állának,
 Néktek szent Halálra majd utat nyitnának.
 De ettől, én mondom, semmit ne féllyetek,
 Kövefsetek engem, mégyek előttetek.
 Oh! bizony szent Péter így nem prédikállott,
 Térj meg; hidj Kristusban: izava ebből
 állott.
 Vagy hát hűség nem volt az Apostolokban:
 Vagy másként értettek e' testi dolgokban:
 Hűségek a' világ előtt esméretes,
 A' fa, kö a' HITTRE hát nem épületes.

MÁSODIK SZAKASZ.

Még én a' szent Földön szemeim hordozom,
két nem várt társsal öszve találkozom.
Én a' merről jöttem, ők arra szettek,
Olly magóssan mint én, de nem repülhettek.
Mert tsak a' levegő eget hasították,

'S hogy én őket néztem, ők azt nem lát-
hották.

Egy kard, 's egy könyv vala ezeknek ke-
zekben,

Éles villámáfok láttzottak szemekben.

Edgyik a' máfikát üzte és kergette,

A' mint mozgáfolak szemem fel-vehette.

Ha álltak: mérgefen mindgyárt öszve kapak

'S egymáshoz villogó fegyverekkel tsaptak.

Az első, bé érvén a' Persák földére,

Onnét viízfza fordul, 's néz kergetőjére.

De ez, tovább menni már nem iparkodik,

Meg áll, 's egy ideig arra azyarkodik.

Végre ugyan olyan sebes repüléssel,

Meg tér; süvölt az ég a' szárny evezéssel.

Ezeket először én olly Angyaloknak,

Gondoltam, Örzői kik ez Országoknak.

De hogy maíd mélyebben rolok gondolkoztam,

Itélet tétemet jobbulásra hoztam.

Mert így szólék: Merő azonn képtelenség,

Jó Angyal, Angyalnak hogy légyen ellenség.

Ha az Orzágnak van különös Örzője,

A' jó Angyal; 's nem lesz másJónak üzője.

Mert az ISTEN adná az ilyen örzöket,

A' ki Jókat adna 's nem vérengezőket.

A' hát nem is lehet, hogy az Országoknak,

Különös Angyalok leheffen magóknak.

Mert így, ez ártatlan lelkeknek egymással,

Kellene lenniök örök villongással.

Mikor ez az Ország amarra támodna,

A' két örző Angyal öszve haborodna.

Nem. — A' szentek élnek egymással békével

Nagy vérttség terhelni őket e' félével.

Egy az a' ki vigyáz az egész világra,

'S abban külön külön mindenik Orzágra.

Öldöklő Angyalát most Egyiptom érzi,

A' vétkező Dávid népét, majd a' vérzi.

A' mit Elizeus látott Lovagoknak,

Dániel és Péter érzik Angyaloknak.

Ezek hát most ide, majd amoda mennek,

Mint tetszik küldeni őket az ISTENnek.

A' mit tovább láttam ezt erőfitette,

'S Gondolatom kettség kívül helyhezette.

Ama' lelkek, kiket Angyaloknak véltem,

Kik és mik lehettek ebből meg ítéltem.

A' mint Jerusálem feküdt, ahöz délre,

ARABIA nyalik ki a' tenger szélre.

E' volt Mahometnek régenten hazája,

Itt szóllott először e' tsabittó szája 1).

1) Mahomet született 569-ben. Kereskedüből
Profétává 's nagy Fejedelemmé lett. Látta

Mekka ditsekefzik ezzel mint fiával,
De Medina kényes szent koporsójával.

tudniillik szellyel jártában, melly fok veszekedés volna az emberek között, az ő vallásoknak különbségei miatt, Így gondolkozott hát, hogy ha ő egy vallást tehetne abból a' fokból, majd ő néki leg több követői lennének. Negyven esztendő korában azért azt kezdi hírlelni, hogy ő Próféta; de először tsak a' Feleségének 's barátinak. Három esztendőre ezek verbuáltak ötven magok mellé, kik már készek voltak Mahometért meg halni. Tsak ugyan ennek az ujj Apostolnak bolondságát fogan észre vették Mekkában, 's onnét ki kellett ő néki szaladni. Ettől az ő szaladásától számlálják a' Törökök az esztendőket. Ez esett Sz. Jakab Hav. 16-dik Napján 622-dik eszt. és itt kezdődik az Hegira. A' szaladó Próféta látván, hogy az ő Beszédének kevés haszna volna, a' fegyverhez nyult. Azt mondotta, hogy minden Prófétaának különös minéműsége van. A' Jélus Krisztusé volt a' ízelidség engedelmeiség: az övé az Erő; azért is Tanítványinak meg-parantsolta, hogy fegyverrel felellyenek azoknak, a' kik az ő tudományában gántsoskodnának. Így elkészítvén azoknak sziveket, faluról falura, városokrol városokra járt. A' kik bé-fogadták, 's vallását bé vették, azoknak meg engedett; a' kik bé-nem erefztették, 's azokban meggyőztették, azoknak e' kettőt tette fel, hogy vagy mind meg ölettetnek, vagy a' vallását bé vegyék. Illyen módon kevés

Temploma tartatik négy száz oszlopoktól,
's fenylik három ezer égő lámpáfoktól.

esztendők alatt, négy száz mért földre, mind külső, Fejedelmi, mind lelki vagy Próféta hatalmát ki terjesztette, 's meg holt 631-dik eszt.

Az ő Tudományát e' három két főre lehet huzni. I. Hogy egy Isten vagyon. II. Hogy ez a' mindeneknek Teremtő Istene meg bünteti a' bűnt, és meg-jutalmaztattya a' Jóságot, mind ez életben, mind ez élet után. III. Hogy az Isten meg szánván a' bálvány imádasban lévő embereket, Mahometet Prófétaul támasztotta, hogy meg tanítaná az embereket arra, mi képpen kerüllyék el a' gonoszságnak büntetését, 's mi képpen nyerjék meg a' Jóságnak jutalmát. Ezekből látni való, hogy ő a' Kereszttyén Vallásnak fok fundamentomos ágazatait bé vette; azért is azt mondotta, hogy az ő tudománya nem ujj, hogy már Abraham, 's Ismáel azt tartották. Az ő Testamentomi Prófétaikon kívül, hitte, hogy a' Jélus a' Szűz Máriának fia, hogy az Messiás; hogy az, az Istennek lelke és Igéje, de nem fia.

A' mi az ő Vallásának külső részét illeti, parantsollya a' környül metélkedést, a' mosdásfokat, napjába öt rendbéli imádkozást, a' bortól 's egyéb erős italoktól, ugy a' díznó huszól való meg tartózkodást, a' Ramadán nevű holaapos böjtöt, a' Péntek napnak meg ülését, 's a' t. A' kik ezeket gyakorolnak,

Tornya ékes ezüst pállérzött pléhekkel,
 'S arany fonalakból szövött szőnyegekkel.
 Itt áll a' koporsó márvány oszlopokon,
 Mellyhez látni által ezüst roslélyokon m).
 Ez a' Muzulmannak leg-szentséges helye,
 'S a' leg érdemesebb kegyesség műhelye.

azoknak jutalmul tett fel ez élet utánra, egy
 olyan gyönyörűséges helyet, a' mellyben
 a' lélek az ő természetéhez illendő gyönyör-
 űségekbe egéjzzen belé merítettnek, ha-
 sonlóképpen a' fel támadó test, az ő mosta-
 ni érzékenységeit fokozor jobban gyönyör-
 ködtető mulattságokban. Ez a' Török Pa-
 raditsom.

Azt a' könyvet, a' mellybe a' Mahomet
 Vallására tartozó minden tudományok és pa-
 rantsolatok bé foglaltatnak Alkoránnak hívják.
 Ez áll, hat ezer, minden rend, egymásból folyó-
 ság és mesterség nélkül való versekből. Ebben,
 a' dolgoknak egymással való ellenkezések,
 a' képtelenségek, a' meg lett dolgoknak
 helyeken 's idejeken kívül való tetettetése,
 számtalan. Van benne helyel helyel, a'
 napkeleti Nemzettségekhez illendő fellengős
 ékefen szollás is. Dict. Hist. Port.

m) Mese az a' mit mondanak közönségesen,
 hogy a' Mahomet koporsója vasból van, 's
 a' felette lévő Magnes-kő tartaná a' levegő
 égben függően.

Bár ő a' világnak lakjék szélső végén,
 De semmi ki nem fog az ő kegyefségén.
 El jö ide egyízer az ő életébe,
 Vagy maga, vagy másnak bérlelt fze-
 mélyébe n).
 Boldog végét élte végén nem várhattya,
 Ki a' szent koporsót élven nem láthattya.
 De a' ki ez utat csak egyízer meg-járja,
 Az, habzó kétségét szívérol el-zárja.

Ide hát fok ezren minden felől gyűlnek,
 A' kik a' Mahomet tüzetöl hevűlnek.
 Még a' Nagy Szultán is e' helyet betsűli,
 Ajándékkal minden esztendőn tiszteli o).

n) A' Mufti meg engedi, hogy ezt az utat
 az ember más által is el-vegezze, ha nem
 akar menni maga.

o) Az Egyiptomi Basa tartozik minden eszten-
 dőben Mekkába küldeni a' Szultán képében,
 bizonyos summa pénzt, egy arannyal bé
 borított Alkoránt, és annyi fekete poszt-
 tót, a' mennyi bé fedi a' Metsetet. Ezek
 oda érkezvén egy arra különösen fel készít-
 tetett Tevén, a' más esztendőbéli posztót
 darabokra szaggattyák, és az ott, szent uta-
 zásba lévő Muzulmanok, mint valamely
 szent Erejét, magok között fel-osztják;
 az a' szereztsés a' ki a' tévének a' tájtek-
 jával a' maga szakállát meg-kenheti, mert
 az is szentnek tartatik, és soha többé semm
 munkát nem szabad véle tétetni. Bayle Dict.
 Hist. Crit.

A' mint hát látásom e' földet el-érte,
 A' meg-fordult lelkét, odáig kísérte;
 Ott, mint egy utazó pihenő helyére,
 Le száll a' toronynak fényes tetejére.
 'S el-fáradt szárnyait öszve tsattogtatva,
 Fegyverét mind a' négy részre villogtatva.
 Bal kezében lévő könyvét ki nyitotta;
 Sufogott valamit, 's ismét bé hajtotta.

Hirtelen nagy lárma élik minden felé,
 A' buzgó nép todul, tolong, fiet elé.
 Hangzik az ég a' fok Alla kiáltással,
 Mint mikor két tábor ütközik egymással.
 A' nagy Papi fereg a' fok Dervisekkel,
 A' templomhoz járul meg-mért lépésekkel.
 Annak már fel nyitott pompás aítájában,
 Áll a' Fő Pap a' leg szentebb ruhájában.
 Kinek Méltósággal szét járó szemei,
 'S a' népre tsendelen ki nyujtott kezei.
 Hamar tsendeléget mindenben szereznek;
 Várnak, és kegyesen reá figyelmeznak.
 Ő, szent halgatásban látván kegyes nyájját,
 Illyen belzédekre nyitá Papi szájját.
 MUZULMANOK! E' nap győzödelem napja,
 Örülly szent Mahomet nyájja, örülly
 papja p).

p) Muzulman, annyit tesz mint: Igaz Hivő.
 Ezzel a' névvel különböztetik meg mago-
 kat másoktól mindenektől, a' Mahomet kö-
 vetői.

Ómár,

Ómár, a' hitető Alit el-kergette,
 'S az Eretnek Persák közzé rekesztette q).

q) A' Mahomet halála után, magyarázták az
 ő Vallását Abubeker az Attya, és Ali a'
 Veje; de különbözöképpen. Mert Ali fo-
 kat meg enged olyat a' mit ama' tilt. Eb-
 ből nagy villongások lettek mind magok kö-
 zött, mind azután az ő tanítványaik között
 A' mellyik erősebb volt, a' volt az iga-
 zabb. Végre a' Török mai birodalomban
 erőt vett az Abubeker magyarázatján; Aliét
 pedig a' Persák tartottak meg. Leg-hatal-
 masabb oltalmazója pedig az Abubeker ma-
 gyarázatjának volt Ómár, a' ki utánna
 mindgyárt Kalifa is lett, az az olyan sze-
 mély, a' ki Feje volt mind a' Vallásnak
 mind az Országának egyszer'smind, mind va-
 la maga Mahomet. Ezt az Ómárt a' Törö-
 kök Mahomet után való szentnek tartják,
 azért is a' koporsója a' Mahometé mellett
 van; Alit pedig atkozzák. A' Persák el-
 lenben, Alit Mahomet után teszik mind-
 gyárt, Ómárt pedig atkozzák, azért mert
 az ő uralkodása alatt Alinak igen roszszul
 volt allapottya. A' Törökök ismét, azért
 tisztelik mások felett Ómárt mert ebbe a'
 Mahomet lelkét leg-jobban fel-talállyák;
 ugymint a' ki csak tizenegyedfél esztendeig
 való uralkodása alatt, harmintz ezer váro-
 kat, 's városokat hodoltatott meg; négy
 ezer Keresztyén 's pogány Templomokat
 vert széllyel; ezer négy száz templomot
 épített a' Mahomet Vallásán levőknek

A' szent Alkoránnak az igaz értelme,
 Hogy nálunk van: jele Ómár győzödelme.
 A' nagy Mahometnek ő bír fegyverével,
 'S Prófétai lelke kettős mértékével.
 Tudiátok hogy a' szív e' fegyvernek hodolt
 Mikor a' Próféta csak a' füleknek szólt.
 Ki szent Tudományát hallván meg vetette:
 Győzhetetlen kardja azt meg térítette.
 Az Erő a' jele az Igaz Vallásnak.
 A' meg vakult ember nem ad hitelt másnak.
 A' jó Keresztyének csak tartásuk magoknak,
 Meg-győző erejét okoskodásoknak.
 Mi tudjuk, a' fegyver hogy ebbe többet tesz,
 Ettől tanúságot a' hitetlen is vesz.
 Hogy szent tiltóteletet téfzen Mahometnek,
 Népe Napkeletnek és az Enyészetnek.

Ez égette-fel ama Nevezetes Alexandriai
 Könyves Házat is, a' melly már az előtt
 fok száz esztendőkkel gyűjtögettetett; de
 a' mellyről Ómár azt mondotta hogy arra
 semmi szükség nints. Mert úgy mond, ha
 azok a' könyvek azt tanítták a' mit az
 Alkorán, úgy nem szükségese, minthogy
 abban meg van minden; ha nem azt taní-
 rják: úgy veszedelmese tűzre való. Az
 ilyen Birodalom alatt, nem tsuda, hogy a'
 Plátoknak, Arisztoteleseknek, Archimede-
 seknek hazájok is, a' tudatlanságnak fétettsé-
 gében bé borul, a' tudományok számkivetes-
 be küldetvén, az értelem nélkül való vak
 buzgóság uralkodik.

Hogy a' szent Alkorán tiszta tudománya,
 Majd egész Áfia 's Afrika kormányja.
 Oh! bizony köszönnük ezt az Ómároknak,
 E' meg-győzhetetlen fegyveres papoknak.
 Kik Pogányt, Keresztyént egyre pusztítottak,
 'S minden templomokat rakásra rontottak.
 Tsak a' meg téroknak adtak izabadságot,
 Így, így kell meg-győzni a' tudatlanságot.
 E' fegyver most is van régi erejében,
 Ezt tartya szent Ómár lelke a' kezében.
 Tudja az Alkoránt most is oltalmazni,
 Az ellen, a' ki azt meri rágalmazni.
 Alit, a' Persáknak ama' tsábitóját,
 A' ki ide lopni akará zárlóját.
 A' vigyázó Ómár most is vevé észre,
 'S e' kardal el tűzé ama' pártos részre.
 Onnét jött most vízfőre nyert győzödelemmel,
 Erről tudofittáft tesz én beszédemmel.

Muzulmánok! ő ezt azért tselekefzi,
 Sokak' hitlenségét hogy már észre veszi,
 Helyt adni akarnak kik az okoságnak,
 'S csak azt hiszik a' mit látnak igazságnak.
 Vakmerők! - Nem méltók a' szent Prófétához,
 A' kik elméjének biznak világához.
 Hidd, vizsgálás nélkül a' mit tőle hallasz;
 Engedj, még abban is a' mit nem javallasz;
 A' kik Mahomettel nem tartyák gyűlölyed,
 Rabold, düld, tömlötözd, foszszad,
 vágjad, öllyed;

A' Muzulmán nevet tsak így viselheted,
 A' paraditsomot meg tsak így nyerheted.
 A' ki okoskodik, már Hihetetlen lett:
 Soha Mahometnek az ilyen nem kellett.
 Mint a' tombitának éles harfogása,
 A' szép, 's rézdoboknak elegyes hangzása
 A' hartzra ki állott jó lovat fel-fzárja,
 Nyerit, kapáll, zablat rág, tajtékját tárja.
 Vérben keveredett szemei tüzezek,
 Érzékeny fülei mereven hegyesek.
 A' rajta ülője alig tartoztattya,
 Fejét tekergeti, kantárát rángattya:
 Ilyen e' szók után a' szent Muzulmán-ság,
 Előtte már minden nép 's Vallás hitván-ság.
 Fogva tartott lelke ujjabb kötelekkel,
 Szorul; lángol szíve sebezőbb tüzekkel.
 Papja szól: kétségsbe azt nem lehet hozni,
 'S arról még tsak nem is akart gondolkozni,
 Valamiket a' szóll, a' mind lsten szava;
 A' képtelenség is az Igazság java.
 Ha az ötöt tudva 's akartva meg tsallja.
 Annak kárát, hiszi, hogy a' papja vallyá.
 Néki tisztí a' hit, 's az engedelme-ség,
 A' mit szoll, azt hinni, 's tenni, szent
 kegyefség.

Igy az Alkoránnak meg-marad szentsége,
 Krisztusnak a' Török, így kélz ellensége.
 Mert ez, a' Hivőtől kíván okoságot,
 A' Józan Elmének ad nagy szabadságot.

A' ki különbözne Vallás, 's értelemmel,
 Azt mondja: az eránt légy engedelemmel.
 Az ő Beszédének van ugyan fegyvere,
 De ezt lelked érzi, nem a' tested ere.
 Bé-hat az a' tsontok öszve kötéseig,
 A' velőknek el-zárt leg belsőbb fészkeig.
 De a' testből soha általa nem jön vér,
 Véres buzgóságot e' fzelid UR nem kér.
 Az ő Tanítványi nem voltak ómárok,
 Hanem szent Beszédét el-öfztő Sáfárok.
 Még is a' Kalifák roppant birodalma,
 Nem terjedt olly mezfízemint az ő Hatalma.
 Bár most több a' pogány 's a' Mahomet népe r).
 Ugy de a' Krisztusé a' Nemzetek szépe.
 Nem jött még el hiszem annak az ideje,
 Hogy Ennek hajoljon az egész föld feje.
 Addig uralkodjék bátor a' fetétség,
 Meg világosodik majd minden Nemzettség.
 Ez URnak Beszédét nagy Örömmel hallja,
 'S hogy ő egyedül UR minden nyelv azt
 vallyá.

Nem látám több dolgát e' fel-buzdult Népnek.
 Ott hagytam mint bűdös dögöt mellyet
 tépnek.

r) Ha a' földön élöket 36 részre fel-öfztjük.
 Hat része Kereszttyén, hét része Mahomet,
 Vallásán valók, a' többi mind pogányság.
 Penfées Libres fur la Rel. Chap. VI. de
 L'Eglise.

Afrikát a' Közép Tenger Afiától,
 A' mint el-fzakafztya; az is efelt hátol.
 Egyiptom Kairoval 's füstös Tornyáival,
 Natolia régi pufztás városival.
 Mind ujjabb és ujjabb utat kívánnának,
 Néma nyelveikkel a' fzemnek szóllnának.

Téged fzires Görög Ország vallyon mi lelt?
 Hogy az Abrázatot képéből így ki kelt.
 Te valál régenten a' föld fze me fénye,
 'S minden Nemzeteknek eleven Törvénye.
 Spártának Vitézi, Áthenás Böltsei,
 A' tanult Világnak ma is nagy kiutsei.
 Ne firj. — Várd időtől szabaduládot,
 Most viseld békével terhes Rabságodat.

Hazám látom! — HAZÁM! tovább nem
 megyek már,
 Magán hagyott Testem fel emelt fővel vár.
 Köszönöm Fényes NAP uti társaságod,
 Tartsd fenn ezután is velem barattságod.

LEVÉL	SOR		képzéseket
5	—	1	képzéseket
5	—	6	lelketet
8	—	20	fel-kellős
11	—	10	terhektől
20	—	4	ellenek
28	—	21	által
29	—	5	melly
41	—	11	a' mint
42	—	8	irta
—	—	9	Nér
—	—	11	Midus
44	—	10	tarttják
52	—	15	közel
63	—	14	Királynak
64	—	24	hívsegeben
66	—	6	nem
71	—	5	Hazafiak
—	—	18	Istio
—	—	19	Vallásnak
72	—	7	lelkek fziromnak
73	—	3	fzavanként
—	—	4	kintsének
81	—	18	test
83	—	7	naev
84	—	1	kiki
87	—	3	fziveskedett
92	—	15	botsáttjuk
93	—	23	fzivét
95	—	4	fejét
—	—	18	fzeretödnék
98	—	4	tittjára
107	—	5	fz.
110	—	7	kút-főre
118	—	6	A' szép
—	—	7	fel fzarja
—	—	8	tárja
120	—	7	fzires

képzéseket
 lelketet
 fel-kelés
 terhektől
 ellened
 által nem
 méjj
 az, mind
 írja
 Név
 Médus
 tarjag
 közel
 Királynék
 hévségeben
 nem, a'
 Hazafinak
 Istio
 Vallásnak
 lelnek firomnak
 fzavanként
 kintseknek
 test
 megv
 kiké
 fzineskedett
 botsáttják
 fzivét
 fejér
 fzeretöknek
 uttjára
 fzent
 kút-főre
 A' fip
 fel-fzúrja
 tárja
 hires

Sub Day 72 Vályon m. 2
Teliki József 10 10 10 10
nke. 2/ —

Haáz Rezső Múzeum
Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

Handwritten text in a cursive script, likely a library or collection mark, located at the top left of the left page.

Haáz Rezső Múzeum
Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

Haáz Rezső Múzeum
Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

